

Jejudam Ierem moleſtiam inſirmi tua ope tunc non gaverit indigentis.

C A P U T I V.

De ſubjeſto Legum.

Q Uæſt. I. Quinam Legibus humanis ſubjiciuntur?

Reſp. Ex communi ſententia, omnes & ſoli adulti ſubditi. Prob. 1. quoad omnes & ſolos adultos, ſaltem qui non fuerint perpetuo imbeciles. Quia illi omnes & ſoli ſunt capaces cognitionis & directionis humane, & libertatem habent ſaltem habitualem.

2. Quoad ſubditos, quia juriſdictio non poteſt exerceri niſi in ſubditos, & non habet jus præcipiendi niſi ſubditis, cap. 21. de ſent. excomm. cum poteſtas præcipiendi, ſubjectionem in aliis eſſentialiter connotet & inferat.

Hinc 1. Infantes Legibus humanis præceptivis non obligantur, unde ſeculo ſcandalum licet eis dare carnes comedendas de Veneris. Idem multi docent de perpetuo amenibus; quia ſentiant eandem eſtimationem pro illis, & videri ſicut infantes. Sed negat Sanchez, afferens hoc inter illos diſcrimen: quod infantes ea etate ſuapte natura uſus rationis incapaces ſunt, at perpetuo amenes, ubi jam inſantie etatem excedunt, ſuapte natura uſus rationis capaces ſunt, & ex quodam ſolo accidenti occupantur quamvis ob defectum deliberationis a Legibus tranſgreſſione excuſantur perinde ac ignorantia invincibiliter. Porro conſtat non licere eos, ut nec infantes, excitare ad iram, libidinem, blaſphemiam, & alia intrinſecè mala; nam excitans conſerteret cauſa moralis ac principalis horum actuum intrinſecè deſormium, & ex obiecto malorum, atque amenis opera uti velut inſtrumento ad illos.

2. Pueri ſæpe anno ſeptimo completo obligantur præceptis, quorum materia eorum etati congruit, ideoque tenentur ad audientiam Miſſæ, Confeſſionem, abſtinentiam a carnibus &c.

3. Ebrui, & ad breve tempus delirantes, tenentur Legibus. Quia ſunt in ſtatu habituali uſus rationis, licet per accidens pro aliquo tempore impediatur & ſuere aliquando obligati Lege, quæ tempore eandem vim obligandi retinet: unde non licet eis dare carnes comedendas die veſtito, cum hæc ſint illis prohibita.

4. Infideles tenentur omnibus præceptis evangelicis; quia ſubditi ſunt Chriſto homini Deo, qui eſt Rex Regum, dominus dominantium, & omnium omnino hominum. Non tenentur tamen Legibus Eccleſiaſticis, ex c. 8. de divorci. quia nemo eſt ſubditiſſimus niſi per Baptiſmum. Ad utraq; Leges hæretici obligantur; quia ſunt ſubditi Deo & Eccleſiæ, quamvis rebelles.

Q Uæſt. II. An exempti a juriſdictione Legislatoris obligantur illius Legibus ex vi ſilarum, ſi in eis terrorioſi habitent?

Reſp. Neg. Quia exempti non ſunt ſubditi Legislatoris: nam deſunt eſſe ſubditi hoc ipſo quod ab eius juriſdictione exemptantur. At Legislator non poteſt obligare ſuis Legibus niſi ſubditos, cum careat juriſdictione in non ſubditos.

Quare Religioſi exempti non obligantur Legibus

Episcopalis aut Synodalibus, immo nec decretis Synodi Provincialis, ut declaravit Sacra Congregatio, apud Fagnan. in c. Sicut olim 2. niſi in caſibus, in quibus a jure communi. Conc. Trid. & Summi Pontificibus poteſtas in ipſos præſertim Episcopos aut Conc. Provinciali conceſſa eſt. Idque declaravit Gregor. XIII. in ſuis reſponſionibus ad Conc. Rotomæ. in eodem Concilio publicatis, an. 1581. Quia ſcilicet Religioſi illi ſunt exempti a juriſdictione Episcopali. Ex decreto autem Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 12. tenentur fervare cenſuras & interdicia ab Episcopis lata, & ſervare dies ab illis præſcriptos. Immo juxta Vafquez, Sanchez, & alios, tenentur jure naturali, & ex acquirete fervare præcepta Episcoporum ſpectantia ad communera obſervantiam, & totius populi devotionem in iis, quæ ſtant & privilegiis Regularium non adverſantur, ut jejunia, preces ad cauſam publicam: nam licet ſint exempti, ſunt tamen pars illius communitatis, & ejus commoda participant.

Item omnes exempti, ſed præſertim Regulares, qui ex ſuo inſtituto incumbunt in ſalutem proximi, debent Episcopos, ut Principes Eccleſiæ, & Succeſſores Apoſtolorum poſitos a Spiritu Sancto regere Eccleſiam Dei, (Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 4.) ſingulari honore, reverentia, & amore proſequi, & eorum ſtatuta ad rectam adminiſtrationem Sacramentorum Poſitive, & Euchariſtiæ, ad bonum animarum Diocæſis ſpectantia diligenter fervare, & in hoc ceteris exemplo poſcere: nam hæc eſt voluntas Dei, nec alias poſſunt in ſalutem proximi utiliter incumbere. Et ideo hoc magnopere verbo & exemplo commendatur S. Ignatius de Loyola, & S. Francisus Xavierus.

¶ Vide hæc de re lib. 7. cap. 211. de Synod. Diocæſ. S. M. Benedicte XIV. Ibi enim præſertim offenditur, Episcopos ne quidem in Synodis poſſe privilegiis derogare ab Apoſtolicæ Sedis Regularibus conceſſis: poſſe vero plura decernere, tamquam Apoſtolicæ Sedis delegatos, quibus Regulares obligentur. Primo quidem, non licere Regularibus (ſunt verba decreti, editi die 20. Auguſti 1690.) etiam in eorum propriis Eccleſiis, Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum publice adorandum exponere, niſi ex publica cauſa, quæ probata ſit ab Ordinario: ex cauſa autem privata poſſe, dummodo Sanctiſſimum Sacramentum eſt tabernaculo non exſtatatur, & ſi velatum ita, ut ipſa Sacra Hoſtia videri non poſſit. Secundo Regulares non ſolum a Superioribus, ſed etiam ab Episcopis puniri poſſe, ſi delinquant contra decretalem Inſ. III. in c. 7. de cuſtod. Eccleſiaſt. & ad multorum obſervationem non poſſe, circa Sacrificium Miſſæ, novas imagines, & reliquias; ut ſi admittant in Miſſa indecentia, & prohibita; ſi novas imagines, & reliquias ab Episcopis non approbatas, exponere contendant &c. Tertio poſſe etiam ſub pena iuſpenſionis a divinis, ipſo facto incurrendæ, Regularibus injungere, ne quæſiam exterum Sacramentum in ſuis Eccleſiis celebrare permittant, ſive prævia Ordinarj licentia. Quarto corrigi, & puniri poſſe delinquentes in iis, quæ reſpiciunt Clauſuras Monialium, etiam ipliſmet Regularibus ſubſtacturum. Quinto, ſi recipiant Confeſſiones, non obſtante ab Episcopis facultate, etiam Monialium, que ipſi ſubditi; ſi prædicent in Eccleſiâ ſuorum Oculi

bus,

num Episcopis contradicente, vel non peita honoriſatione, aut in alienis Eccleſiis ſine ejuſdem Episcopii licentia; ſi renuant accedere ad publicas profeſſiones; ſi Episcopis interdiciam, vel indictos ab eo dies feſtos non fervant, aut ejuſdem cenſuras promulgare recuſent; ſi in aliquo Sacramenti adminiſtratione graviter delinquant; & ſi habitum ſui Ordinis dare præſtant Ierianis collegialiter non viventibus, inſoluto Episcopis, Sætor reſert, quod Sac. Cong. Concilij, approbante Clemente IX. declaravit. Regulares quoſcumque, abſque legitima facultate accedentes ad colloquendum, etiam per quodcumque modicum temporis ſpatium cum Monialibus, aut aliis intra clauſuram degentibus peccare mortaliter, reſque ſub excommunicationis privationis vocis activæ & paſſive, aliſque contra Regulares accedentes ſub licentia ad Monasterium Monialium ſtatuti penæ, poſte ab Ordinario tamquam Sedi Apoſtolicæ Delegato coerceri. Et die 26. Novembris 1627. reſpondit nullam, quantum honeſtam, & rationabilem cauſam, eximere a gravi culpa Regulares accedentes ad Moniales ſine Episcopii licentia. Ac die 22. Maii 1678. iuſdem penæ aſſecti dicit Regulares, qui poſt habitam ad Moniales concionem, de quibuscumque rebus cum illis loquantur, niſi ſpociale, quoad hoc facultatem ab Episcopis antea impetraverint. Vide etiam c. 12. & 43. lib. 8. c. 4. ubi n. 6. aſſerit non adigi ad jejunia indicta ab Episcopis aliove Prætoris, cujus juriſdictioni, & imperio non ſubjacent; tæteri tamen ex conſuetudine vim legis habent, & ſi a communitate ex antiqua conſuetudine huiusmodi jejunia ferventur, & jure nature, ſi non jejunando aliis ſcandalum poſeant.

Q Uæſt. III. An Legislator obligatur Legibus ſuis, vel prædeceſſorum?

Reſp. 1. Legislator non obligatur Legibus Prædeceſſorum ſuorum (\*) vi ipſarum Legum; quia non eſt ſubditiſſimus illorum, parum enim cum illis habet poteſtatem, immo eandem: neque obligatur ſuis legibus, quia non eſt ſibi ſubditiſſimus; nemo enim ſui ipſius ſubditiſſimus & ſuperior eſſe poteſt: Neque imperare ſibi, neque ſe prohibere quæſquam poteſt L. 51. ſi. de recepti. arbit. Legislator autem non poteſt obligare niſi ſubditos. Hinc illud, L. 31. ſi. de legibus. Princeps Legibus ſolutus eſt.

Reſp. 2. Legislator tenetur fervare Leges a ſe vel a prædeceſſoribus ſuis latas, quando materia convenit Principi & ſubditis. Ita S. Thom. 1. 2. q. 66. ad 3. & Theologi communiter. Tenetur autem jure naturali. Quia 1. Lex naturalis præcipit ut Principes communitati cujus caput eſt, ſe conformet in iis, quæ æque ipſi ac aliis conveniunt. Nam hoc ad utilitatem ac convenientiam communitatis gubernationem neceſſarium eſt, & pertinet ad officium Principis, qui ſubditiſſimis ſuis exemplo præſe debet per Legum obſervationem, quam procurare tenetur. Enimvero ex S. Aug. lib. 3. Confeſ. cap. 8. Turpiſſimum eſt ſuo univerſo non congruus: quanto magis caput non congruus: 2. Principes æque, immo magis quam ſubditi, tenentur curare, & proſequi bonum communitatis, & proſequi bonum ſuorum ſervantur. 3. Ex jure tamen Canonico, c. 6. de Conſt. Quod quique juris in alterum ſtatuit, ipſe debet ſervare.

(\*) Vi legum, ſeu jure poſitivo.

... Patere Legem, quam tu ipſe tuſeris. Et c. Tuſum q. diſt. 9. Tum Civili, lib. 4. cod. de Legib. Digna vox eſt maiestate regnantis, Legibus allegatum ſe principem proſerere. Et revera maris imperio eſt ſubjicere Legibus principatum. Adde S. Ambroſ. epiſt. 3. ad Valentin. Quod præſcriptum aliis, præſcriptum tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipſe quſodavit.

Nota. Legislator jure naturali tenetur Leges ſuas fervare, etiam ſeculo ſcandalum; & quidem tam graviter, quam ſubditi ejus, ut docent Sanchez, & multi Doctores, quos citat. Quia hoc exigit æquitas, officium Principis, bonum commune, & recta ac utilis gubernatio, que poſulat, ut omnia communitatis membra vivant uniformiter in iis quorum materia omnibus æque convenit.

3. Legislator violans Legem ſuam vel prædeceſſoris ſui admittit peccatum ejuſdem ſpeciei ac ſubditi eam violantes, v. g. peccatum intemperantia, ſi non ſervet jejunium a ſe præceptum. Nam Lex naturalis imponit illi eandem obſervationem, quam ille ſubditiſſimis per ſuam Legem. Non tamen incurrit penas Lege humane impoſitas, quia Legibus illis humanis non eſt ſubjectus, ſed ſolum juri naturali, præcipienti actus virtutis Lege præſcriptis, nec illas penas ſtatuenti.

3. Si Legislator habeat juſtam cauſam non ſervandi Legem, ob quam licite diſpenſare poſſet cum ſubdito, tunc non tenetur fervare Legem. Quia tunc ceſſat ratio obligationis; tunc enim officium Principis, & recta gubernatio Legis obſervationem non exigunt, & diſformitas rationabile fundamentum habet. Quare tunc proprie non diſpenſat ſecum, ſed ſolum interpretatur Legem naturalem ipſum non ſervandi Legem ſuam, quando habet cauſam rationabilem, ob quam ipſe ſubditiſſimis merito liberaretur ab ejus obligatione; cum non ſit ipſe deſerens conditionis quam ſubditi. At peccat quies ſine juſta cauſa Legem ſuam non ſervat, quia violat Legem naturalem, cujus obligationem tollere nequit. Hic agit ſolum de Legislatore habente poteſtatem ſervandi Leges abſolutam, & independentem a communitate. Nam dicitur Reipublicam tenentur Legibus, quas cum illis tolerent; & generale Ordinum obligantur Legibus in capitulo generali latis: quia ſubditi ſunt communitati, a qua ſervantur.

Q Uæſt. IV. An Clerici obligentur Legibus civilibus?

Reſpondit Bellarminus, lib. 1. de Cleric. c. 26. Clericos in conſcientia obligati Legibus civilibus, que non repugnant ſacris Canonibus vel officio clericali, qualiſ eſt Lex taxans pretium rerum, vel vetans nocturnam armorum geſtationem, aut alportationem fruſmenti extra Provinciam &c. Probat, quia 1. Clerici ſunt etiam cives, & partes quædam, ſeu membra communitatis politicæ, & commodis ejus fruuntur. Unde æquitas & recta ratio poſulat, ut ſe ceteris omnibus membris conforment in iis, quæ æque illis ac laicis conveniunt. Alioqui magna conſuſio & perturbatio in Republica oriretur, ſi Clerici illas Leges non ſervarent. 2. Nicolaus I. epiſt. 8. dicit Chriſtum diviſiſſe Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, ut & Chriſti Magni Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſa temporalium ſantummodo ſervant.

ſunt.



*imperialibus Legibus tenentur.* 3. S. Chrystof. in illis Romani. Omnis anima potestibus sublimioribus subdita sit, ait, Christi Legem non tollentibus Leges, & ideo debere etiam Sacerdotes & Monachos esse parere; hancque esse communem sententiam quoad vim directam, vel obligationem in conscientia, de qua agitur, testatur Suarez. **Quest. V. An peregrini teneantur Legibus sui territorii proprii?**

**Nota 1.** Peregrinus, advena, vagus inter se dicitur. Peregrinus dicitur is, qui extra territorium ubi domicilium habet, transit per aliquem locum, vel alicubi moratur cum animo rediendi. Advena, qui extra patriam suam domicilium fixit. Vagus, qui nullibi domicilium fixum habet.

**Nota 2.** Certum est precepta personalia, quae scilicet applicantur immediate personis, non territorium, semper illas obligare ubicunque fuerint: nam illa tempore personis cohaerent. Hinc si Episcopo Sacerdoti (\*) usum sui Ordinis absolute retulerit, is in aliena Diocesi celebrare non possit.

**Nota 3.** Si Lex prohibeat actionem abivis factam quae cedat specialiter in damnum communiatum, ut est venditio armorum vel aliarum rerum hostibus: haec est communi sententia obligat subditum extra territorium versantem, qui puniri potest si illam violat. Quia tunc delictum censetur intra territorium committi; damnum enim est illatum censetur moraliter factum intra illud. Ex Leg. codic. de comero.

**Resp. 1.** Peregrini non tenentur servare Leges sui territorii, quando extra illud versantur, ubi illis non obligat, modo non abint in fraudem (1). Ita communi sententia. Prob. 1. ex c. 2. de censuris. in 6. ubi dicitur, statuto Episcopi, quo sacrosanctae excommunicantur, non ligari extra territorium sui extra diocesim fuerant, non ligari extra territorium sui dicitur non paratur imponi. 2. Quia Leges & consuetudines locales sunt solum pro tali loco seu territorio, etque sunt affixae, & iurisdictioni, ut re-

(\*) Sacerdoti subditio estur.

(1) Hanc resolutionem Auctoris usam utramque partem verities egregie declaravit, & confirmavit a Bened. XIV. (lib. 3. de Syn. cap. 4. u. 9. & 10.) cuius integram textum, utpote proximum, hic referre superfluum.

(2) Sicuti peregrini non tenentur servare leges humanas communes, quoties ad locum aliquem veniunt, ubi eadem leges communes per consuetudinem contrariam sunt abrogatae: quia nempe quantumvis antequam non alligentur certo territorio, sed universum afficiant orbem christianum; utramque e ipsi quod in certo loco sunt abrogatae, consentit inole ejus exempti ab illarum observatione quasi per modum privilegii localis (atque id ipsum multo magis dicendum, ubi idem incole universales leges non servant vi expressi privilegii, iustas ob causas ab Apostolica Sede concessi) ita e converso peregrini tenentur legibus communibus vigentibus in locis ubi versantur: esse in propria Regione communitate leges non solent observari ob contrariam consuetudinem, aut formale privilegium: quia nimirum usus/modi immutabilis a lege universalis habetur quae per consuetudinem, aut privilegia locale a

spicit territorium, intra illud limitatur. Et vero potestas Legislativa agere non potest extra sphaeram auctoritatis suae, quae sphaera non extenditur extra proprium territorium.

Suppono quod tum ipse peregrinus, tum res, circa quam operatur, & eius actio, sint extra territorium. Nam si res circa quam agit, vel eius actio, aut omnis, sit intra territorium, licet etiam persona sit extra; tunc est communi sententia ipse tenetur Legibus territorii, & penis per illas status. Quia tunc delictum merito censetur committi intra territorium non extra. Nam omnis rei precepto, vel commissio rei prohibita, ibi censetur consummari, ubi res precepta vel vitia fieri vel omitti debuerit, & delinquentis censetur ratione delicti ibi esse moraliter praesens, ex l. 2. cod. Quae res exportari &c. Hinc Beneficentiam abiens a territorio, in quo beneficium habet, contrahit censuras in non rediens: latus ab Episcopo beneficium, quia ibi delictum consummatur, ex c. 21. de cleric. non vesd.

**Resp. 2.** Ex communi sententia peregrinus non tenetur servare precepta etiam juris communis, v. g. jejunium vigilia, vel festum S. Thomae, si illa ex privilegio aut consuetudine legitima non serventur in loco ubi bona fide versantur. Quia privilegium locale, vel consuetudo localis spectat omnes qui sunt in loco. Hinc S. Aug. epist. 117. docet in his, quae non sunt contra si mem, & legem divinarum, posse quemque se conformare Ecclesiae particulari, in qua moratur. *Alia vero, inquit, quae per loca terrarum regionisque variantur...* nec distiguntur, ubi est in his melior gratia prudentiae christianae, quam ut modo agatur, quo agere videtur Ecclesiam, ad quam forte devenierit (2).

**Resp. 3.** Qui causa subterfugendi Legem etiam localem, abit in locum, ubi illa non viget, non ideo ab illius obligatione liberatur. Quia 2. ut ait Layman 1. Leges, quae ad subditum utilitatem praesertim spirituales ordinantur, ut sunt Ecclesiasticae

jure communi exorbitant, adeoque ultra terminos loci, ubi ipsa subsistit, extendi non debet: iuxta viciniam juris regulam: quae a jure communi exorbitant, sunt restringenda. Utriusque superioris haec exempla facile erantur ex varitis doctrinis Bened. XIV. qui docet (lib. 11. de Syn. cap. 1. n. 3. & 6.) Mediolanenses, etiam post reformationem illius Ecclesiae a S. Carlo Borromeo perfectam, ubi prius non esse ad inchoandum antepaechale jejunium a feria quarta cinerum, quoniam ex more pervertito non conserverunt jejunare ea feria, ac tribus insequentibus diebus. Item (lib. cit. cap. 5. n. 6.) in Hispaniis regni Castellae, Gallitiae, & Majoricae antiquam vigere consuetudinem in Sabbatis totius anni vesendi interioribus, extremisque animalium partibus, etiam non carnis eorumdem. Hic igitur positus, poterit ex ca. Mediolanensis vicior Castellae deveniens animalium intestina vorare diebus Sabbaticis, quod in Patria sua nequaquam posset. Sed Castellanus Mediolani confitetur nihil nime poterit isdem intestinis vesci iuxta morem patriam. Viceversa dies quarta cinerum, quae Castellano Mediolani commoranti est epularis, Mediolanensis in Hispania agenti estialis est.

lesiaticae, eam conditionem antea habent, quam communis fidelium persuasio & Episcoporum praxis ostendit, ut subdit sine iusta causa earum obligationem subterfugere non liceat; cum id necessarium sit ad bonum regimen, & efficaciam Legum, & ad praechudendum jamjam multis abusibus, praesertim in continibus diversarum diocesium. Immo ipsa Lex divina naturalis generatim praecipiens diligentem observationem Legum & ordinis, id vetat.

**1. Fraus & dolus alicui patrocinari non debet, c. 15. & 16. de rescriptis.** At fraudem committit in Legem, qui solo animo eam subterfugendi absque iusta causa abire e proprio territorio: nam *fraus legi fit, ubi quod fieri voluit, fieri autem non vetuit, (expressio) id fit, l. 30. ff. de Legib.* Neque dici potest quod abeundo utatur jure suo: nemo enim habet jus exeundi e proprio territorio solum ad eludendum illius Leges; sicut nullus habet jus iter instituti vel laborandi, causa subterfugendi Legem jejunii; & qui hoc faceret, censetur in fraudem Leges agere, & secundum communem sententiam, tunc Layman, peccaret contra Legem.

**2. Ex responso Cardinalium ab Urbano VIII. in Brevis ad Archiep. Coloniensem auctoritate Apostolica confirmato, quod declarat de incolis loci, ubi viget Cons. Trid. dicentibus in locum ubi non fuit publicatum, solo animo matrimonium clandestinum contrahendi, sine mutatione domicilii, non est legitimum matrimonium inter se contrahentes cum fraude.** Ergo tales ad hoc tenentur Legem Tridentini, irritante matrimonium clandestinum, si discederent cum fraude. Ergo &c.

Hinc peccat contra Legem, qui alio discedit, praesertim ut carnis vescantur, vel oerberis servilibus vacent, cum haec in sua diocesi vetita sunt.

**Quest. VI. An qui e suo domicilio ubi Lex obligat, abit in locum ubi non obligat, teneatur illam implere, antequam exeat? (1)**

**Resp.** Tenetur, si praevideat illam impleri non posse in alio loco. Est communi sententia. Quia 1. Haec est praxis & persuasio fidelium timoratorum. 2. Lex illa talem obligat, & tempus quo adhuc versatur in suo domicilio, unicum est ei aptum ad illam observandam: quare perinde est ac

si eo solo tempore obligaretur. At quisque tenetur servare praecceptum eo tempore quo obligatur. 3. Ut ait Suarez, praecceptum affirmativum debet impleri, quando potest, & praevideatur postea non implendum. Neque enim requiritur antecessit certum temporis spatium, pro quo possit tempore observatio differri: sed obligat, ut quamprimum potest, impleretur, si postea non possit impleri; atque non esset factus efficax, & sepe elidit postea. Est vero respectu talis, non est aliud tempus ad implendum praecceptum: Ergo tunc tenetur illud implere, alioqui nullo tempore tenetur.

Hinc qui abire dedit ad locum ubi non est festus, tenetur audire Sacrum priusquam exeat, si possit absque gravi incommodo, & nequeat alibi audire: sicut si non exiret, teneatur audire primam Missam, si praevideat postea impeditum iri. Quia praecceptum obligat simpliciter illo die, & non potest impleri nisi audiendo Missam primam; nam hic & nunc & respectu talis hominis, illa est unica, & praesens hora est ultima ipsi apta ad implendum praecceptum. Alioqui omnis merito imputatur ad culpam.

**Nota.** Si in loco domicilii tui sit Lex jejunii, non potes ibi jejunium finire mane, eo quod scias te vespere fore in loco ubi illa non obligat. Quia obligaris jejunio quando exiisti in loco ubi obligat. Nec spes dispensationis, nec dispensatio quae nondum est, nec privilegium loci, in quo non es, obligationem praeccepti, quae hic & nunc ligatis, tollit.

**Quest. VII. An peregrini teneantur Legibus specialibus loci in quo versantur?**

**Nota.** Certum est, 1. eos qui accedunt ad aliquem locum animo ibi perpetuo manendi, teneri tamen Legibus illius loci, cum jam vere sint illius incolae. Nam domicilium hoc ipso acquiritur, quo quis incipit in loco habitare animo ibi perpetuo manendi, ex l. Civis, cod. de incolis. 2. Statim teneri Legibus loci eos, qui in illam veniunt animo ibi manendi per majorem anni partem, ut faciunt scholastici, famuli, operarii &c. Constat ex ista, & communi Doctorum sententia. Nam tales consequuntur ibi domicilium sufficiens, ut statim quis fiat Parochianus idoneus ad ibi Sacramenta omnia praeter

potissimum consulere, & audire Doctores, qui sanioribus morum regulis constantiter inhaerent: quales certe habemus plures florida ista aetate. Negotiorum vero hoc scilicet succedere, si loco fundamente assumatur solida doctrina de impedimentis servandarum Legum, de qua nos in Nota ad q. 6. praecedentis Cap. III. Item, si jungatur iuxta Auctorem (q. 7. 114.) longe vorgeruntur, aliique graviores die integras. 3. Dum per eum locum tantummodo transierit, ipso die, quo appulerunt, recessus sumpta resolutione. 4. Dum in eodem loco nullam dumtaxat hospitarent, & mane insequenti indubitanter. Apud Morales Scriptores, qui passim profert, praesertim apud recentiores Casuistas eadem materia evadit parte legitima minutatim exposita, ac sicut distulsa. Sed cum istorum doctrina, utpote ex Probabilistica scaturigine manantem, sapientibus haud illimes in multis capitibus videantur a iudicio praehabitis in praesenti materia illis

(1) Circa Praevigilatores plurima, & varia moveri possunt dubia moralia, quae sic singillatim indicare, & solvere non vacat. Perspicuitatis causa quadruplici veluti in statu ea considerare licet. 1. Dum in isto diei discedunt a proprio territorio, atque ad alienum subinde migrant. 2. Dum exierint aliquem locum ingressi ibidem morantur per aliquot menses, hebdomadas, dies, aut saltem una die integras. 3. Dum per eum locum tantummodo transierint, ipso die, quo appulerunt, recessus sumpta resolutione. 4. Dum in eodem loco nullam dumtaxat hospitarent, & mane insequenti indubitanter. Apud Morales Scriptores, qui passim profert, praesertim apud recentiores Casuistas eadem materia evadit parte legitima minutatim exposita, ac sicut distulsa. Sed cum istorum doctrina, utpote ex Probabilistica scaturigine manantem, sapientibus haud illimes in multis capitibus videantur a iudicio praehabitis in praesenti materia illis



ter Ordinem recipienda. 3. Peregrinus tenetur servare leges loci per quem transeunt, quod ipso alias esset periculum scandalum, cum hoc veret Lex naturalis: vel quando illa leges vult juris communis: quibus ex consuetudine, vel privilegio non serventur in loco domicilii sui, ut docent communiter Theologi: quia Legislatori juris communis subditi sunt, nec habent causam excusationem, cum consuetudo vel privilegium extra territorium vim non habeat. 4. Peregrinus tenetur servare in contrahibus leges ac consuetudines loci in quo contrahitur: nam quisque sortitur forum in loco contractus, cap. ult. de foro compet.

Resp. Peregrini, & a fortiori Vagi, tenentur servare leges & consuetudines etiam speciales loci, in quo morantur etiam ad breve tempus, & seculo landalo. Ita Covar. Suarez, Lessus, & alii communiter. Prob. 1. Ex S. Aug. lib. 3. Confess. c. 8. lib. 1. Quia contra mores hominum sunt sagitia, promorum diversitate vitanda sunt, ut passim inter se Civitatis aut gentis consuetudine vel lege firmantur, nulla civis aut peregrini libidine violatur. Turpis enim omnis pars est suo universo non convenit. Item ex cap. ult. de Januar. 2. Quia pax ordo, recta gubernatio, bonum commune territorii pulsantur, ut leges locales serventur ab omnibus qui sunt in loco, quamdiu in eo morantur, ac proinde Legislator habet potestatem obligandi etiam peregrinos ad illas leges servandas: nam superior habet omnem potestatem necessariam ad bonum commune, & legem ordinem tuendum in suo territorio. 2. Ergo obligat omnes ibi morantes, etiam peregrinos, qui ratione sunt presentia in illo loco, licet brevis, subjectioni regimini, & jurisdictioni territorii, cum juxta omnes tenentur quibusdam Legibus, v. g. ne quis noctu arma ferat, ne triticum effuset, ne peregrinus ultra triduum commoretur &c. Ergo peregrini tenentur, tunc subjectione, servare leges alieni territorii, sicutque vere subditi Principis illius loci ratione sue presentie in illo, non quidem permanenter & habitu, sed solum transeuntur & actu, quippe ad transeuntem, & brevem subjectionem subditi brevis presentia, sicut ad transeuntem exem-

plionem a jurisdictione, & Legibus sui territorii sufficit brevis absentia. 4. Peregrini, eo ipso, quod exeunt e proprio territorio, solentur Legibus illius. Ergo eo ipso, quod ingrediuntur territorium alienum, subiacent Legibus illius, praesertim cum gaudeant quibus privilegio. Nam qui tenet commodum, & onus sentire debet, ex reg. Jur. 55. in 6.

Obi. Nemo fit alteri subditi, nisi ratione originis, vel domicilii, vel delicti. Resp. dist. Permanenter & habitu, Conc. Transeuntur & actu, Neg. Peregrini autem sunt subditi Principis alicujus loci ratione sue presentie in illo loco, sed transeuntur tantum, non permanentur & habitu.

Nota. Peregrinus tenetur solum his Legibus loci, quarum observatio non requirit tempus longum, aut illud, quo ipse ibi moratur. Nam quoad alias non tenentur esse in loco moraliter, nec ad eas implendas tenentur diutius morari quam flumener; quia non obligatur ad ibi permanendum, sed solum proposita presentia ad implendam Legem, que tunc impleri potest. Hinc tenetur servare omnia praescripta localia negativa, v. g. abstinere ab elu carnium, nam haec non requiritur moram. Sed qui transit per locum ubi ubi dies festus, in alium ubi non esse, non tenetur cessare ad ibi tenendum Sacrum, nec seculo scandalo, illud audire, si ibi moratur solum ad fundendum cibum: quia mora non est proportionata imperfecti praescripti. E contra tenetur audire Sacrum, si sufficienti tempore moratur, vel si festum servetur in loco ubi permoratur, aut in toto illo territorio per quod quoad ad meridiam actus est iter.

CAPUT V.

De Interpretatione, & Epiklia.

Quest. I. Quid sit quatuorplex est interpretatio Legis? (1)

Resp. Interpretatio Legis est explicatio sensus Legis. Triplex est: authentica, usualis, & doctrinalis. Interpretatio authentica seu cum auctoritate prolata est ea que fit per ipsum Legislatorem, vel eius successorum, vel successorem, vel per ministros ab ipso constitutos: habetque vim Legis, cum procedat a supe-

(1) Interpretatio generalis sumpta, uti ex Baldo eam definit Fagnanus (n. 19. in cap. Quoniam, tit. de Consi. lib. 1. Decr.) est sermonum difficultum, vel perplexorum explicatio. Interpretatio quatenus ad Legem refertur, nihil est aliud, quam aperta expositio alicujus vocis, sive sententiae in lege occurrentis. Haec proxime dividitur in eam, que simplex dicitur, per quam clara explicitatione amoveatur obscuritas, que inest verbis legis: atque in aliam, qua per equitatem vocatur, qua declaratur legem, quatenus secundum verba facti periculum non esse in aliquo particulari casu servandam spectata mente Legislatoris. Sic ex. ca. dum Ecclesiasticum Synodalem legem jubentem, ut Sacramentorum minister velit facere, quod facit Ecclesia, expone de intentione terminata ad ritum externum quo sacramentum saltem implicite, interpretatio simplex est. Dum vero Civilem legem statuunt, deposita domitis suis reddenda, sic accipio, ut contendam, gladium non esse tutissimum restituendum, in-

terpretatio est per equitatem. Dein interpretatio simplex subdividitur in Authenticam, Usualem, & Doctrinalem, de quibus Auctor. Quod spectat ad auctorem harum singularum interpretationum, nullum dubium, quin Authentica a subditi sit insuar legis habenda, cum eadem, quo ipsam legem, nitarur potestate jurisdictionis, sive ordinaria, sive delegata. Sic ex. Declaratio, Apostolicae numeris partes, quam Bened. XIV. edidit (die 8. Febr. an. 1745.) ad dilucidandam praeviam suam Constitutionem, Sacramentum Penitentiae (die 1. Jun. ann. 1743.) circa Confessorios absolventes personam complicitem in peccato turpi contra sextum praescriptum. Sic etiam Declaratio, Inter alia, qua Innoc. III. (L. 5. Decr. tit. 35. de sent. exc. c. 31.) Doctoribus Bononiensibus sensum aperit Decreti Greg. VII. Quoniam multos (3. part. Decr. caus. 13. q. 3. c. 123.) circa communicantes cum excommunicatis. Sic pariter Decreta S. Congregationis Conc. quibus declaravit teste Fagnano (loc. cit. n. 25.) validum esse

superiore habente potestatem Legem condendi, & applicandi in sentiu, in quo vult illam ferrari. Usualis est, que petitur ex communi usu: nam consuetudo est optima Legum interpres, c. 8. de consuetud. Doctrinalis est ea, que fit per homines doctos ac peritos. Quamvis haec non habeat vim Legis, cum non procedat a potestate jurisdictionis, sed a iudicio peritorum: tamen imprudenter & contra rectam rationem rejiceretur, si in eam Doctores omnes consentiant. Si vero Doctores inter se dissentiant de sensu, & obligatione Legis, tunc tenetur sequi opinionem tutiorem & probabiliorem: licet tamen sequi minus tutam, si fit curio & notabiliter probabilior tutiore, juxta dicta de opinione probabiliori interpretatio iterum duplex est; una simplex, qua explicatur ambiguitas verborum Legis, & altera per equitatem, qua interpretatur, casum aliquem particulari non comprehendi in Legge, quatenus verba Legis clara sint & generalia. Haec dicitur Epiklia.

Quest. II. Quomodo sunt regule apte ad recte faciendam interpretationem doctrinalem.

Resp. Haec Doctores traduntur, 4. Accipienda sunt verba Legis secundum eorum proprietatem, & usitatum acceptationem, nisi facta accepta iustitiam, vel absurditatem continerent, aut Legem inutilem redderent. Quia Legislator debet Legem clare, libereque verbis secundum eorum proprietatem & communem significationem intellexit exprimere: Alio-

quin nihil firmum stabiliat, & errandi occasione daret. In dubio autem, ubi & acceptio communis verborum praesertim debet eorum proprietati.

2. Correctio Legum vitanda quoad sibi potest, ex c. 19. de elect. in 6. Nam ordinario Legum mutatio noxia aut incommoda est communiter.

3. Si Legis verba sint aequiva vel ambigua, eorum significatio spectanda est ex antecedentibus & consequentibus, & materia & circumstantiis Legis, atque etiam ex alia Legibus, in quibus eadem verba vel similia in tali & tali sensu accipiuntur, sed praesertim ex fine Legis, ex c. 6. de verb. signif. ait: Intelligentia dictorum ex causis est assensum dicens: quia non sermone rei, sed rei est sermo subiectus. Et ex S. Th. in 3. dist. 37. art. 3. Sicut Lex lata est mensura subditorum in suis actibus, ita hoc est quod respiciat Legislator, quod est Legis intentio & finis, est mensura Legis positae.

4. Lex particularis, & omnia alia onerosa, stricte interpretanda est, ex reg. Jur. 48. in 6. In poena benignior est interpretatio facienda. In favorabilis vero late est facienda, ex reg. 15. Jur. in 6. O-

uia restringi, & favoris convenit ampliari. Hinc poena non extenditur ad casum in lege non expressum. Nec in Legibus penalibus velo argumentum a pari; immo nec a minori ad maius: nam Legislator potest velle punire minus crimen non majus, eo quod illud saepius patretur, vel fit periculosius bono communi.

5. Lex

esse matrimonium contrarium coram Parocho, etiam licito, & per vim adhibito, & ex alia causa vocato, & in aliena Parochia, & etiam Episcopi illi matrimonium interdixerit; haec, inquam, & consimiles aliae declarationes seu interpretationes habent vim legis unumquemque obligantis. 2. Usualis potest esse duplicis generis. Nam quandoque nititur manifeste, & universali praxi omnium Ecclesiarum, uti est illa de exprimendis singulis tribus personis SS. Trinitatis in forma Baptismi, de habitu, & insistentibus &c. interdum vero solum praesertim praxi privatorum Fidei, vel simularum, vel sapientum, & qualis est illa de Missa die festo audiente, aut quem pergitur ad locum, ubi festus dies non est, de non inveniendis quibusdam contractibus inquam scriptis de habere presentia &c. Porro in priore casu authentica profus aequivale, cum ipsa funder sit vere consuetudinaria, adeoque per sese obligare possit etiam nulla scripta lege praesistente: in posteriori generis autem max. explicandam reducit. 3. Doctrinalis, quoadquidem ab hominibus prodi non ordinari, sunt delegata potestate legislativa de fidei, parenti necessitatem absolute nunquam imponi: nec authentica aequivale potest: quippe ex Julio Jurisconsulto (tracl. de Fide Instrum.) authenticae est fidem facit in iudicio, & loquere est auctoritas, ita ut a nullo rejici, vel in questione vocari queat. Solum ego verisimilitudinem parit circa sensum latentem ambiguae legis, eamque minorem aut majorem juxta variam quantitatem, & qualitatem Doctorum, a quibus traditur. Quod si universaliter unaniter consensus Doctorum, tunc tantum ponderis evadit, ut respici-

queat circa intellexibili temeritatis notam, modo doctores sint tales, quales (N. 50. de scripturis). Nam ut egregie animadvertit verba sum. Bened. XIV. lib. 2. de Beate. Serv. Dei cap. 1. n. 7. Auctor lib. 2. de Vocat. Gen. cap. 2. inter opera S. Prosperi, magna fortitudo est consensus, cui ad sequendam veritatem auctoritas sufficit etiam latente ratione. Unde haud mirum, si D. Bonaventura, & Richardus de Mediae. (Nota ult. ad Tracl. de Conscient.) semper maxime fecerint communes opiniones. Quando vero Doctores singuli, aut alii quicumque morales Discipuli studiosi doctrinalem legum interpretationem producere debent, non temere, neque ex proprio arbitrio aut sumptis opinionibus, sed arte & prudentia; eam ad rem valde inferentem praesertim regule ab Auctore scriptae in seq. qu. 2. de quibus P. Anacletus (Jur. Canon. tom. 1. in lib. 1. Decr. tit. 2. §. 16. ar. 1.) longe sensus differit. Eundem ipsam in suam alia notissimam legendam auctori Traclatum de universis regulis juris edidit (tom. 6. Jur. Canon.) a praesertim insigni Canonista. Jam ex his omnibus prudenter quilibet intelligit penitentiam, quanto iure nos (Notia ult. ad Tracl. de Conscient.) succurrerimus illorum Theologorum methodum, qui satis munere suo, ultra quam credi possit gravissimo, se persongi excipiant, praedicantque, si opinionis tenentur, qua ex una parte solida aliqua fundamentum inveniunt, in se praesertim spectata, & ex alia nihil compellitur contrarium manifestis Sac. Scripturarum doctrinis, atque expressis Eccl. definitionibus. Si enim verbi nominis Theologus alio praesertim respiciere non debet, eorum, amabo, tot tantaque regule communi Sapientum iudicio praesertimur ei observandae in doctrinalibus legum interpretationibus perscrutandae?



Lex generaliter vel indefinite loquens omnia (\*) significata propria comprehendit. Nam verba generalia generaliter accipienda sunt; & ubi jus non distinguitur, nec non distinguere debemus. Argum. l. 8. §. de Publician.

6. Lex intelligenda est, & servanda secundum receptam consuetudinem: Optima enim est Legum interpretatio consuetudo l. 37. §. de Legibus, & c. 8. de Consecr.

7. Aliquando Legislator loquitur de singulari casu vel persona, non quod velit Legem ad hunc casum vel personam restringere, sed his utitur exempli gratia: nam exemplum non limitat dispositionem, sed declarat. Quare valet hec regula: Cum Lex frequentius usus causa aliquid decernit, casum minus frequentius non excludit, sed comprehendit.

8. Lex positiva non semper ob paritatem rationis extendi debet ad casus sub lra verborum forma non comprehensos. Quia non ratio Legis, sed voluntas Legislatoris significata subditis, est Lex, & obligat. Hic autem potuit velle ad unum obligare, & non ad alium, unum crimen punire, non aliud, quamvis esset eadem ratio pro utroque. Legis enim positiva dispositio omnino pendet a libera voluntate Legislatoris, qui non obligat, nisi ad id, ad quod sufficienter declarat se velle obligare.

Dixi, non semper. Nam Lex extenditur ob identitatem rationis in his casibus. 1. Si aliqua iniquitas vel absurditas sequeretur ex eo quod Lex non extendatur ad alios casus non expressos. 2. In correlativis, nam dispositum in uno correlativo, censetur esse dispositum in alio, ex l. ult. Cod. de indistincta vidui. Sic Lex statuens de uxore censetur idem statuere de marito; quando est par ratio pro utroque, ut cum agitur de debito conjugalis. 3. In equiparatis & connexis. 4. Cum Lex exprimit rationem, ob quam fertur, secundum multos, extenditur ad casus, in quibus clare occurrit eadem ratio Legis; quia ubi ratio exprimitur, censetur eadem esse dispositio pro casibus, ubi clare reperitur; neque tunc est interpretatio extensiva, sed declaratio comprehensiva. 5. In iudiciis, ex l. 12. §. de Legib. Nam prudentia & recta ratio dicitur, ut cum pro aliquo casu decidendo non est certa Lex, desino illius petatur a simili casu decisione.

Nota. Particulae, aut, vel, aliquando accipiuntur

(\*) Species scilicet omnes casuum possibilium.

(1) Epiklia, quam in superiori Nota interpretationem per equitatem vocavimus, quoties velle fit, non sine aliqua virtute fit. Angelicus namque ex Aristotele (lib. 5. Ethic. c. 10.) ipsam probat esse speciem virtutem iustitiae subiectam, per quam homo supplet ex recta ratione, quod verbis scripturarum legum deest, que non possunt comprehendere omnes singulares, & contingentes casus, utpote quasi infinitos, & infinitis modis variabiles. Hinc nullum dubium, quin ea licita sit, immo sapienter esse necessaria, spectata mente ipsorum Legislatorum, que veluti anima seu forma essentialis legum est. Unde quisquis pretextu servanda legis nollet certis in casibus Epiklia uti, si iuxta axioma Jurisperitorum in culpa foret violata legis, in legem peccat, qui verba legis amplectitur, contra legis spiritum voluntatem; quia nimirum scire leges non est verba earum tenere, sed vim &

tur copulative, ex l. Sepe, cap. de verbos. signif. ut cum inter illas ponuntur ea, que non separantur. Particulae seu, five, plerumque sumuntur copulative, aliquando tamen disjunctive.

Quest. III. Quandoam licet uti Epiklia? (1)

Nota. Epiklia est benigna & rationabilis interpretatio, casum aliquem particularem ob suas circumstantias non comprehendit Legem, quamvis per verba generalia lata; ideoque Legem non obligat in tali casu. Hinc sola Lex positiva admittit Epikliam, non naturalis; quia sola Lex positiva statuit per verba generalia, que restringenda sunt ex equitate in certis casibus. At Lex naturalis excipit omnes casus excipiendos; est enim ordinatio divina per didamen rationis intimata de omnibus & singulis, que ex natura rei agenda vel omittenda sunt ad honeste ac recte vivendum.

Resp. 1. Aliquando necesse est uti Epiklia, quoties nempe secundum verba generalia Legis agenda, fieret aliquid contra ream rationem vel bonum commune. Nam Lex nunquam obligat ad aliquid irrationabile, noxium bono communi, ut si v.g. Lex generatim ferretur, ne aperiretur noctu Porta civitatis, esset contra ream rationem & intentionem Legislatoris ea non aperire in evenitu, quo copie auxiliares admittende essent in urbem, alioqui interficienda ab hostibus illam obidentibus.

Resp. 2. Uti licet Epiklia quando evidens est non posse servari legem sine gravi damno, cum quo confert Legem non obligare, saltem si adiri nequit superior. Nam tunc certo & prudenter iudicamus Legem non obligare in tali casu.

Resp. 3. In dubio nunquam casus comprehendatur in Legge debet consilii superioris, ex c. 21. de sensu excomm. & l. 1. §. ult. de Legibus. Si non possit consilii, non licet uti Epiklia, sed servanda est Lex. Azor, & alii, post S. Thom. 2. 2. q. 120. art. 1. ad 3. ubi ait: Interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet, absque determinatione Principis, a verbis Legis recedere. Sed in manifestis non est opus interpretatione sed executione. Ratio est, quia in dubiis tunc pars semper eligit debet. Nec tunc videtur determinatio superioris formari potest iudicium prudens & moraliter certum, Legem non obligare.

CA.

mentem. Haud raro tamen, necesse est labi contingit in moderandis secundum equitatem communibus legibus: queque a iustis interdum solentur; eadem non nisi perperam cohereri solent Epiklia titulo. Numquid enim ex. cap. Epiklia ii Clerici, aut Monachi non abstantur, qui ratione (ut amanti dicere) sollempnitatis, societatis, urbanitatis etc. Ecclesiasticas Leges de vitandis luti, choreis, theatris, larvis, de servandis iuribus, de tuenda Monastica claustrata, pakem injungunt, & Theologie Sacre doctrinas pro suo genio plurimum erit genuinam efformare ideam Epikliae, ac iuxta eandem prudenter enodare particularia dubia frequentier incidentia. Ad hoc vero factum preterent cum D. T. b. (1. 2. q. 96. ar. 5. & 22. q. 120. ar. 1. & 2.) tum D. Antonius (2. pari. Sum. rit. 3. c. 20. §. 10. reg. 7.) prater alios multos Doctores.

CAPUT VI.

De Dispensatione.

Nota. Dispensatio est relaxatio Legis ad tempus, seu exemptio a Legis obligatione in aliquo casu particulari ubi Lex ceteroquin obligaret. Hinc differt 1. Ab interpretatione, qua non relaxatur obligatio, sed solum declaratur Leges non obligare in certis casibus. 2. A privilegio, quod est

(1) Dispensatio legis fit, quando manente legis obligatione quoad totam communiam, aliqua persona particularis, in aliquo casu particulari, a legis vinculo subducitur per legitimum potestatem. Dicitur 1. manente legis obligatione quoad totam communiam, ut hinc distinguitur dispensatio ab irratione, abrogatione, derogatione, cessatio legis per has enim lex, five ante, five postquam vim obligandi obtinuit, tollitur, vel totaliter vel partialiter, ita quidem ut nullus subditorum teneatur illam observare. 2. aliquam persona particularis, quibus vocibus designantur non solum persona individua, sed etiam Conventus, Religiones, Ordines, Collegia, que in iure consensu persone snt. 3. in aliquo casu particulari. Dispensatio enim, cum non sit facultas contraria ac permanens, non eximit personam ab observanda legis pro alio tempore, ut dum dispensatur cum uno, ut caribus vesicator occurrente aliquo die jejuniis, si obligatus manet ad abstinendum a carnibus, succedentibus aliis jejuniis diebus. Sicut dispensatio discreta a privilegio, quod ceteroquin hoc habet peculiarare, ut sepe non fit contra jus commune, sed solum prater, ut cum Princeps datur alicui facultatem legitimandi, quam ipse habet. 4. a legis vinculo subducitur, ita scilicet ut obligationem non habeat servandi legem, quamvis legis ratio & materia maneat intacta. Inde apud dispensatio dicitur a DD. vulnus legis, iuxta sententiam S. Augustini, qui apud Gratianum (part. 2. Decr. can. 23. cap. 24. ipsa pietas) ait, fieri contra integritatem severitatis, seu discipline Ecclesiasticę, ubi hereticis correctis, & ad Ecclesie suam redemptibus conceditur pristinum honor Clericatus, aut Episcopatus; quia nimirum ubi graves interveniunt cause, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis caritas sincera subveniat. Porro sub hoc respectu dispensatio fecerunt a nuda permissione, simplicis licentia, epicheja, & interpretatione: quamquam & haec solent interdum designari dispensationis nomine late sumpto. Nam permissio, seu tolerantia nuda Superioris non eximit a culpa subdium agentem contra jus; unde Innoc. III. (lib. 3. Decr. tit. 1. de Prebend. c. 13. Cum iam dudum) monet: multa per patientiam tolerantur, que si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debeant tolerari. Pariter licentia simplex non auferit obligationem legis, sed apponit conditionem necessariam, quam lex ipsa postulat: ut dum Monachus de licentia Pralati res aliquas largitur suis consanguineis. Epicheja vero eximit quidem a lege servanda, sed in iis circumstantiis, in quibus prudens iudicio creditur legem Antoine T. Desl. Moral. T. 1. P. II.

facultas permanens concessa in perpetuum, & per modum Legis, & sepe non est contra, sed prater legem. 3. A licentia seu permissione, qua non relaxatur obligatio Legis, sed solum apponitur conditio, sub qua Lex non obligat. (2)

Quest. I. Quinam habent potestatem dispensandi?

Nota. Potestas dispensandi est potestas iurisdictionis, & duplex est, nempe ordinaria, & delegata. Ordinaria est ea, que alicui comperit ratione officii, seu ex vi sui muneris. Delegata est ea, que habet ex concessione illius, qui habet ordinariam.

Interpretatio denique, evolvens ambiguum legis sensum declarat tantummodo, utrum lex obliget, vel non obliget, aut quomodo obliget. 5. Per legitimum potestatem: quod quidem certum est, ad proprie dictam dispensationem necessariam esse eandem ipsam potestatem iurisdictionis, qua prius leges fuerunt condite, aut saltem in forma specifica, ut aiunt Jurisperiti, confirmate, iuxta cap. 1. de reg. ur. omnia res per quascumque causas nascitur, per eadem dissolvuntur; que quidem potestas (ut Auditor ostendit in prelo. qu.) bifariam spectari potest, vel ut ordinaria est, vel ut delegata: Hinc Strappicus (in 4. sent. dist. 10. dub. 6.) Dispensatio ita consuevit definiri: est iuris relaxatio, facta cum causę cognitione ab eo, qui habet jus dispensandi. Audiat etiam Angelicus (1. 2. q. 97. art. 4.) cuius preclara doctrina, nedum confirmanda ejusdem preclusis necessitatibus, sed etiam concipiende inadeguata perfectę rationi ipsius dispensationis maxime inservit. Continet quodcumque, quod aliquid preceptum, quod est ad commodum multitudinis ut in pluribus, non est convenientis huic periculo, vel in hoc casu quia vel per hoc impeditur aliquid melius, vel etiam induceret aliquod malum. Periculosum autem esset, ut hoc iudicio cuiuslibet committeretur, nisi foret propter evileus, & subitum periculum. Et ideo ille, qui habet regere multitudinem, que habet potestatem dispensandi in lege humana, que fuit auctoritate imposita, ut scilicet in personis vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut preceptum legis non servetur. Sicut S. Doctor eadem reliquit, quod ubi in quacumque multitudine dicitur aliquis dispensare, respiciat nisi aliud facit, quam ordinare, qualiter aliquid commune preceptum sit singulari adimplendum. Unde duo hoc potest inferri: 1. Quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non servet, non debet fieri in prejudicium boni communis; sed ea intentione, ut ad bonum commune promoveatur. 2. Quando conditio alicujus persone requirit rationabiliter, ut in ea aliquid specialiter observetur, hoc cum ea dispensetur, non est perfonarum acceptio, licet ubi aliqua specialis gratia fiat. Jam vero, quod attinet ad interpretationem Dispensationum, de qua Auditor nisi spectatim tradit, universales DD. sensus est, eam prout interpretandam, cum sit odiosa, quia ut balthuz ostendit, juris communis relaxatio, & vulnus est. Hinc, ut exemplum addamus, Bonif. VIII. (in 6. Decr. lib. 1. tit. 11. de Filiis presbyter. cap. 1. Is, qui) decernit; ille, cum quo per Sedem dispensatur Apolloniam, ut premissis, non obstante defectu, nempe natalium illegitimo.

K



tiam. Hæc conceditur vel ab homine, vel a jure. Si a jure datur, transit in ordinariam, vel ei equiparatur. Si datur ab homine per privilegium, non expirat morte concedentis. Si vero datur per simplicem commissiõnem, cessat mortuo vel amoto delegante, si res est integra.

Resp. 1. Ex communi sententia Theologorum, nullus homo habet potestatem dispensandi in Legibus divinis, etiam mere positivis. Quia nemo habet potestatem relaxandi obligationem a Deo impositam, nisi speciale ad hoc potestatem a Deo acceperit. Nam inferior non potest propria auctoritate relaxare obligationem impositam a superiore: auctoritas enim inferior non potest superiori prevalere, nec derogare. At nemo accepit a Deo potestatem relaxandi obligationem Legum divinarum: nam talis potestas neque ex Scriptura, neque ex Traditione probari potest: & aliunde non expedit bono Ecclesie, quæ non possit suam unitatem, uniformitatem, & constantiam in fide & in cultu divino servare; nisi Leges divinæ essent proferis hominibus indispensabiles. Præterea Leges mere positivæ a Christo latæ, ad fidem, & Sacramenta, Sacrificium Eucharistiæ, quæ sunt religionis nostræ fundamenta, pertinent: Ideoque sunt fundamentales, ac proinde debent esse immutabiles respectu omnium; alioqui si mutarentur, mutaretur religio substantialiter. Unde Conc. Trid. sess. 23. c. 2.clare indicat Ecclesiam non posse mutare substantiam Sacramentorum. Itaque circa Leges divinas etiam mere positivæ, Deus solum concessit Ecclesie potestatem illas interpretandi, declarandi casus ad quos Lex divina non extenditur.

Resp. 2. Potestatem ordinariam dispensandi in Legibus positivis est ferre Legem & in ea dispensare. 1. Sive Legislator habet, ergo & ipsi habet æqualem, immo eandem potestatem, ex c. 22. de electione, ubi Innocentius III. de pæcedendo suo Legislatori ait: Qui successibus suis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari potestatem, immo eandem potestatem sustulit, cum non habeat imperium pari in parte. 2. Qui habet potestatem Legislatoris su-

timorum, valeat ad beneficium, etiam si curam animarum habeat, promovere; nequit prætextu dispensationis hujusmodi (quam exorbitantem a jure oportet veluti odiosam restringi) nisi unicuique beneficium obtinere. Hæc tamen communis doctrina suas patitur exceptiones, de quibus consule Auctores, ac postime Bas. Pontium (lib. 8. de Matr. cap. 11.) qui diligenter etiam examinat clausulas Dispensationum, quæ adhiberi solent pro foro seu in terro, seu extero.

(1) Per paucos quidam DD. ex variis Juris textibus putarunt se posse deducere opinionem hanc, quæ statuit, quod est inferior non possit abrogare seu derogare legem Superiori, possit tamen in ea dispensare, quantum hoc videtur necessarium ad Regiam gubernationem, ne pro quovis casu opus sit Superiori adire. Peram & rationibus, & auctoritatibus contraria sententia communissima est facile observatur. Hæc namque (supponendo, inferiorem regulariter non posse dispensare in lege Superioris, tametsi id possit in pluribus casibus, qui generatim

peiores circa eodem subditos. Nam si inferior habet potestatem ordinariam dispensandi, a fortiori habet eam superior, qui etiam potest Legem inferioris abrogare.

Hinc Papa habet potestatem ordinariam dispensandi in omnibus Legibus Ecclesiasticis, etiam ab Apollolis latæ: quia parem habet jurisdictionem cum Petro Apollolorum Principe, cujus est successor.

Resp. 3. Inferior non habet potestatem dispensandi in Lege superioris, nisi ex ejus concessione. Quia 1. Ex Clement. 2. de elect. Lex superioris per inferiorem tolli non potest. 2. Inferior non potest tollere obligationem impositam a superiore sine ejus consensu. Nam inferior non potest derogare; nec prevalere auctoritati superioris: alioqui inferior esset ipsi superiori superior. (1.)

Potest tamen inferior habere potestatem dispensandi delegatam. Quia superior potestatem dispensandi exercere potest per alium, & sic eam alteri concedere: nam potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum. Reg. Jur. 68. in 6.

Hinc 1. Episcopi, & omnes alii Prælati Papa inferiores; non habent potestatem ordinariam dispensandi in jure communi & Legibus Papæ, ex c. 5. de temp. ord. ubi damnatur Episcopus, quod uno die plures Ordines, licet de mandato Metropolitanæ, contulisset, eo quod dispensatio in hoc non fuerit a cauzione concessa. Hæc tamen delegata in certis casibus: nam dispensare possunt in Lege communi ex concessione Concilii vel Papæ expressa, vel tacta, aut legitime presumpsa. Unde possunt non solum quando in Lege expresse dicitur, Episcopus possit dispensare in casu patet: sed etiam quando est consuetudo dispensandi, ut c. 12. de foro compet. vel quando necessitas dispensandi in aliqua Lege sepe occurrit, ut in festis & jeuniis; vel quando dubium est an res egeat dispensatione, vel quando occurrit gravis & urgens necessitas dispensandi, nec potest recurri ad Papam, aut periculum est in mora ob scandalum, aut gravissimum detrimentum imminens. Nam in his casibus ex communi sententia censetur potestas dispensandi Episcopo concessa, cum hoc

referuntur ad Superioris voluntatem vel expressam, vel presumptam, juxta sequenti Corol. 1. Auctori tali æquitate libatur, ut & factum rectum conservet sui Superiorum, & simul rectam gubernationem Inferiorum a presentis incommodis liberet. Radix allucinationis in eo videtur sta, quod iidem DD. non satis perpendunt, potestatem dispensandi in legibus Superiorum non venire in casu eorum, quæ conveniunt inferioribus, nisi prohibentur: sed ad illa pertinere, quæ iidem non conveniunt, nisi concedantur. Sic ex. ca. Civis potest, quoties Princeps non vetat, frumentum volum extrahere vendere, sed spartos legitimitate, nisi Principe palam concedente, minime potest. Nec est, quod illi opponunt satis ritum prologium: Quodquid potest Pontifex in quavis Ecclesia, id potest quilibet Episcopus in sua Diocesi. Nam eos, qui hujusmodi axiomate, in certo duntaxat genere verum vero, abutuntur, pro merito excipit Bened. XIV. (lib. 9. de Syn. c. 1. n. 5. & seq.) cujus proximam doctrinam non vacat hic transcribere.

hoc possit bonum commune, sique necessarium ad ordinatum & rectum regimen animarum. (1.)

2. Episcopus vel Archiepiscopus non habet potestatem dispensandi in Legibus Concilii provincialis, aut nationalis, nisi ex concessione ejusdem Concilii vel Papæ. Quia cum Leges condidit auctoritate superiori: nam Concilium provinciale est unum corpus mysticum habens propriam & distinctam jurisdictionem majorem jurisdictione singulorum Episcoporum, qui proinde subdiciuntur ejus Legibus. Aliud est Legibus latæ ab Episcopo, in Synodo diocesana, vel de consensu Capituli: Nam Episcopus habet potestatem ordinariam in his dispensandi quia sive in Synodo, sive in Capitulo, tota potestas condendi Leges ponit Episcopus esse neque ex Episcopo & Parochis aut Canonici sit corpus mysticum, quod jurisdictionem habeat majorem jurisdictione Episcopali. (2.)

3. Archiepiscopus non habet potestatem ordinariam dispensandi in Legibus Episcoporum sui provincie. Quia non est superior Episcopi, neque ejus diocesanorum, nisi cum actu visitat diocetam, aut in casu appellationis.

Nota. Prælati, qui habent potestatem dispensandi de quoad Leges, vota, & juramenta, possunt etiam secum dispensare saltem indirecte, committendo sci-

licet alteri potestatem dispensandi secum. Quia Prælati non sunt deterioris conditionis quam subditi, qui in promptu habent a quo possint dispensationem accipere; immo, id possunt etiam directe & immediate per se, quia hoc nullo jure prohibetur. Nec repugnat, quod quis in se exerceat jurisdictionem omnino voluntariam, quæ non sit condemnativa nec absolutiva: nam ad hoc per se non requiritur distinctio personarum.

Quest. II. An peccat qui dispensat etiam in propria lege sine iusta causa.

Resp. Affirm. Ita commiteret. Quia 1. irratorabiliter ab onere liberat eum, & dispensat, quod est peccatum acceptationis personarum, & contra justitiam distributivam. 2. Superior ex officio tenetur procurare bonum commune per legum observationem, & fideliter ac prudenter uti sua potestate in edificationem, non in destructionem; quod non facit dispensans sine iusta causa, sed potius dissipat crudeliter, ut ait S. Bernardus l. 3. de confid. 3. Unicusque aperit aditum ad transgrediendas Leges, ut ait Conc. Trid. sess. 20. c. 18. enimvero subditi facile perantem illi licere quod aliis, qui nullam potestatem eandem habebant, & quorum exemplo ad violationem Legum incitantur. (3.)

Hinc

(1) Profecto est hic opus pretium accurate discutere singulos casus, in quibus Auctor per transmissam indicat, inferiores dispensare posse in legibus Superiorum: quippe doctrina ejusmodi summo per se, consent ad moralem praxim. At, quantum in additamentis nostris modum servare decet, idcirco haud pigeat Lectorem sedulum consulere alios probatos Auctores, quæ de presentis materia (scripturam fuisse calamo, sive in Tractat. de Legibus, sive alibi. Plures citatos reperit apud Bened. XIV. (lib. 9. de Syn. cap. 2. n. 1.) ubi Summus Magister sermone habet de extraordinaria potestate dispensandi in oculis matrimonii impedimenti. Unum duntaxat impræsentiarum observare juvat: nempe tertium casum ab Auctore memoratum, quando dubium est, an res egeat dispensatione, non ita evidenti & unanimi DD. sensu nisi, sicuti reliquos casus de legitima consuetudine urgenti necessitate &c. Immo non videtur extra chorum Sapientum canere P. Franciscus Henius (Tr. de Leg. disp. 3. g. 15. art. 4. concil. 4.) dum scribit: Concessionem dispensandi habent Episcopi respectu legum Pontificiarum... secundum aliquos in dubiis, an casus egeat dispensatione. Sed crediderim recurrendum esse ad Sedem Apostolicam, quia in dubiis pars tutior est tenenda.

(2) Integram hujus Corol. 1. doctrinam confirmat Bened. XIV. (lib. 13. de Syn. cap. 5. n. 7. & 8.) qui præterea hanc altam questionem scite dissolvit (n. 9. 10. 11.) num integrum sit Episcopo aut prorsus delere Constitutiones Synodales a se factas, aut aliquem ex iusta causa ab illis eximere, quando eadem auctoritate Summi Pontificis sunt confirmata.

(3) Sicut adæquatam habet ideam dispensationis (in Nota 1. ad present. cap.) a nobis descriptæ non poterit non assentiri thes. present. Auctore stabilis. In relaxatione juris ad hoc quod sit, inquit Seraphicus (in 4. sent. disp. 13. dub. 6.) consideranda est in eo, qui facit, potentia, ut sit talis,

qui supra jus possit: & in eo, cui fit, sit causa idonea, scilicet necessitas, vel utilitas; alioquin non dispensatio, sed dissipatio debet dici... Ideo dispensatio ita consuevit definiti: est juris relaxatio, facta cum causæ cognitione ab eo, qui habet jus dispensandi. Unde dispensatio dicitur, quasi diversa pensare, & ideo in eis, quæ statum Ecclesie deolant, dispensandum non est, & in eis qui nuntur jus infringere. Et hoc est, quando multis conceditur, quod paucis esse concedendum, & quando sic accipitur, non sit sibi de gratia, sed tanquam si esset de jure communi. Exinde manifestè Prælati dispensationem expectant hoc titulo, quod propinquum aut amici sint; ac propterea, ut tales eligantur, onem movent lapidem, fortassis etiam ultra, quam Sacrorum Canonum statuta permittunt. Quod porro Auctor hic & vestigio tradit, scilicet iuste causa dispensationem peccata mortaliter, si materia gravis sit, sic intellige. Ubi talis dispensatio cum scandalo aut damno notabilis aliorum contingit, ex. ca. si quis contra justam causam dispensaverit, ne Missam audiat alicuius festis, rebus solvatur &c. tuac nullum dubium adest DD. quia ea sit mortifera. At si spectetur secundum genus suum, festivo scandalo, & damno: tum TT. inter se discrepant. Nam Navarrus, Bas. Pontius, Tannerus, Salas, Wiggers, & alii non pauci censent non esse id nisi venialiter malum: secus vero docent Doctores ab Auctore hic citati, pluresque alii, quorum sententia veragimilior videtur, spectata tum ratione deducta ex justitia legali, ac distributiva: tum rite expensis auctoritatis SS. Augustini, Thomæ, Bonavent. hætenus a nobis descriptæ, item B. Bernardi (lib. de Præc. & Dispens. cap. 3. & 4. ac lib. 2. de Confid. cap. 4.) nec non Concilii Tridentini varii in locis.



Hinc sine causa dispensans peccat mortaliter, si materia gravis est. Ita Covarr. Suarez, Sanchez, Valerius, & alii. Nam peccat in re contra officium proprium, contra bonum commune, tamen contra conscientiam, prebendo multis occasione peccandi. Peccat vero venialiter, per se loquendo, si materia levis est, nampe si obligatio Legis sit tantum sub veniali.

Hinc peccat etiam subditus, qui dispensationem petit sine iusta causa: nam inducit superiorem ad peccandum: immo qui ultra oblatam acceptat, quia cooperatur peccato superioris.

Nota. 1. Non requiritur talis causa dispensandi, propter quam superior tenetur dispensare: sed ea sufficit, quae apta sit ad movendum rationabiliter superiorem ut benignius agat cum inferiore, illum liberando ab obligatione Legis, quae aliqui non deserent, & tunc dispensatio dicitur vocari gratia.

2. Si causa talis sit, ut superior saltem ex caritate tenetur dispensare, non ideo subditus liber est ab obligatione, si negetur dispensatio. Quia per hanc causam sine auctoritate superioris non tollitur obligatio Legis.

3. Ex iure Canonico, triplex est generatim causa iusta dispensandi, scilicet pietas, necessitas, & utilitas communis, vel etiam privatae potentis, quae redundet in bonum commune; nam dispensatio debet semper saltem mediare, & ultimate cedere in bonum commune, aliquando est illicita, & infidelis, ut docet Suarez post S. Th. Sufficit tamen, quod datur propter bonum rationabile personae privatae, quod in bonum damnnum non cadat: hoc ipso enim redundat in bonum commune postquam et superior singularum etiam bonum procurat, quantum fieri potest absque iactura boni communis. Quae S. Thomas docet dispensationem esse dari, quando Lex, quae communitati expedit, sine periculo non expedit propter periculum mali, vel impedimentum maioris boni.

Quest. III. An dispensatio sine iusta causa sit iure data valida est.

Resp. 1. Ex communi Theologorum sententia, est valida (1), quamvis illicita, si datur a Legislatore, vel ab eius successore aut superiore. Quia obligatio Legis positiva, sicut ipse Lex, ut sit & perseveret, pendet a libera voluntate Legislatoris, & a libera applicatione iuris, quod habet ab obligandum. Ergo etiam pendet a libera voluntate succedentis cum aequali potestate, & a fortiori superioris. Ergo si Legislator, vel eius successor, aut superior non vult subditum Legi obligari, revera is non obligatur. Et vero Legislator potest sine iusta causa tollere obligationem Legis respectu omnium, ipsam Legem abrogando. Ergo a fortiori potest illum tollere respectu aliquorum in certis casibus, dispensando cum illis, licet remaneat respectu aliorum.

(1) Oppositam doctrinam, inquit Basf. Pontius (lib. 13. de Matr. cap. 24. n. 16.) scilicet dispensationem in lege humana sine causa datam, non tantum esse illicitam, sed invalidam, videtur sentire Gabr. Vazquez cum nonnullis iuris interpretibus. Sed, nec iudicio, sine efficaci fundamento; tantum enim probant dispensationem non esse licitam, non tamen esse invalidam. Hoc ipsum in Fortuio Jurisconsulto refellit Covarruvias (de Matr. part. 2.)

Equidem Legislator non potest ferre Legem sine iusta causa, quia non potest sine iusta causa obligare subditos. At potest etiam sine iusta causa non obligare: nam ad hoc sufficit quod obligare nolit. Ergo cum Legislator possit sine iusta causa nolle obligare, potest etiam sine iusta causa non obligare.

Resp. 2. Invalida est dispensatio sine iusta causa data ab inferiore & delegato. Ita omnes, teste Suarez. Quia inferior & delegatus non habet potestatem dispensandi sine iusta causa: nam superior non censetur talem potestatem ei concedere, cum id non possit licite; non enim censetur velle peccare. Non minus autem peccat superior, si inferiori concederet potestatem dispensandi sine iusta causa, quam si ipse sine ea dispensaret. Porro hoc est discrimen inter superiorem, & delegatum, quod superior habeat ex vi muneris sui potestatem dispensandi, & Lex pendet ab eius voluntate: at delegatus non habet potestatem nisi eam, quam superior ei concedit.

Hinc Episcopus, iusta causa desiciente, invalide dispensat in Lege jejuniis, abstinentiae &c. Covarr. Navarr. Sylvester, & alii.

Quest. IV. An licet uti dispensatione valida sine iusta causa obviata.

Resp. Non licet, sed subditus ea utens peccat eodem specie peccati, cuius est violatio illius Legis. Quia quamvis non amplius obligatur ex vi Legis, quiaquand ad affectionem vel omissionem per illam prescriptam, cum talis obligatio sublevari per dispensationem: obligatus tamen ad illam ex vi Legis naturalis praecipientis uniformitatem membrorum in servanda Lege propter bonum commune, & veritatis ne quis ab opere communi se subtrahat sine iusta causa, & ne pars aliqua ratione discrepata suo toto: nam ut ait S. Augustinus l. 2. Conf. c. 8. Tarpis omnis pars est sua universi non congruent, scilicet sine rationabili causa, qualis non est dispensatio iniusta, & repugnans bono communi. Enimvero Legislator ipse peccat, si sine rationabili causa Legem suam non servet: Ergo etiam & ipse subditus. Ob eandem rationem, cessante causa dispensationis, cessat usus eius esse licitus.

Qui tamen tali dispensatione utitur, non incurrit censuras & penas Lege humana impositas, quia per dispensationem validam tollitur obligatio orta a Lege humana: quare solam peccat contra Legem naturalem praecipientem idem, ad quod alii tenentur. Cujus quidem peccati gravitas & species adest per Legem humanam praescriptam, in quo Lex naturalis praecipit conformitatem. Nam Legis naturalis obligatio accommodatur materiae gravitati, & cum praescribitur ex eodem motivo, quo Lex humana. Unde videtur peccare.

Dispensatio autem subreptitia est ea, quae obtinetur per reticentiam veritatis exprimentae, seu eorum quae expandi debent in rem petitam spectans, vel aliquid eorum, quae secundum iura & stylium exprimi debent, ex c. 2. de iis iis. pres. in c. quia superior non intendit dare dispensationem, nisi adhibuit conditiones, quae ad ipsam intrinsece spectant, & quae ius, stylium, consuetudo, & Leges seu regulae Cancellariae exigunt, ut cognoscatur qualis sit gratia, quae postulat, & sine horum omnium cognitione superior non vult dare gratiam qualis petitur, cum

cap. 6. s. 9. n. 20.) Nec aliter Bened. XIV. (lib. 13. de Syn. cap. 5.) ubi iuxta communem opinionem D.D. validam operis dispensationem super propria constitutione, etiam sine causa datam; et si oppositam tenebant monast, quando inferior aut ex privilegio, aut episcopi relaxat legem a Superiore latam, puta cum Episcopus aliquem eximat a lege Sum. Pontificis.

peccare mortaliter contra temperantiam, qui non servat Legem jejuniis ex dispensatione sine iusta causa obviata. Illi tamen censent talem tantum obligari ex iustitia legali aut distributiva, & Legem naturalem tunc non tam severe obligare.

Obj. 1. Subditus utens dispensatione sibi concessa, quamvis sine iusta causa, utitur iure suo. Ergo non peccat. Resp. Nego ant. Quia tenetur adhuc servare Legem. Nam quamvis non obligetur amplius ex vi Legis humanae, tamen adhuc ad actum, in quo dispensatio est, obligatur ex vi Legis naturalis, praecipientis uniformitatem, & veritatis ne quis ab opere communi se subtrahat sine iusta causa, qualis non est dispensatio iniusta & irrationabilis.

Obj. 2. Ergo nullum est discrimen inter dispensatum sine iusta causa, & non dispensatum. Resp. Nego. Ergo enim inter utrumque intercedit discrimen, quod sic dispensatus obligatur tantum vi Legis naturalis, nec contrahat penas ac censuras per Legem infictas. At non dispensatus obligatur non solum vi Legis naturalis uniformitatem inter membra ejusdem communitatis praecipientis, sed etiam vi Legis humanae. Unde non servando Legem, incurrit penas per Legem infictas, & gravior peccat, quia peccat contra duplicem obligationem; alter vero contra unicam.

Nota. Quamvis inferior dubitet utrum ratio petendi dispensationem sit sufficiens: non tamen peccat illam sincere proponendo superiori, aut utendo dispensatione, si datur; modo dubium deponat conformando iudicium suum iudicio superioris, qui prudenter iudicabit, causam dispensandi sufficientem fuisse, praesumendus est, nisi oppositum constet, aut sit multo probabilius.

Quest. V. Quandoquomodo dispensatio invalida est ex parte petitoris?

Resp. Nulla est dispensatio, si sit subreptitia vel obreptitia. Quia tum Superior non intendit dispensare, nec dispensat, nisi sub hac tacita conditione: si veritas sit, & nihil occultetur, propter quod dispensatum non est, aut saltem nisi cum certo onere vel limitatione; nec voluntarium est, si ignoretur quod agitur, ex cap. 7. de fide instr. vi Innocentius III. ait: Si talis per suppressionem veritatis, aut falsitatis expressionem, litteras nostras etiam certis constitutis imperasse, cetero volumus imperari, & eis non obstantibus, ad voti executionem compelli.

Dispensatio autem subreptitia est ea, quae obtinetur per reticentiam veritatis exprimentae, seu eorum quae expandi debent in rem petitam spectans, vel aliquid eorum, quae secundum iura & stylium exprimi debent, ex c. 2. de iis iis. pres. in c. quia superior non intendit dare dispensationem, nisi adhibuit conditiones, quae ad ipsam intrinsece spectant, & quae ius, stylium, consuetudo, & Leges seu regulae Cancellariae exigunt, ut cognoscatur qualis sit gratia, quae postulat, & sine horum omnium cognitione superior non vult dare gratiam qualis petitur, cum

Itaque invalida est dispensatio. Si reticetur, licet incaute, aliquid ad rem petitam spectans, vel aliquid eorum, quae secundum iura & stylium exprimi debent, ex c. 2. de iis iis. pres. in c. quia superior non intendit dare dispensationem, nisi adhibuit conditiones, quae ad ipsam intrinsece spectant, & quae ius, stylium, consuetudo, & Leges seu regulae Cancellariae exigunt, ut cognoscatur qualis sit gratia, quae postulat, & sine horum omnium cognitione superior non vult dare gratiam qualis petitur, cum

cum ut taliam ignoret. 2. Nulla est, si obtineatur ex causa finali falsa, c. 20. de rescriptis, quia superior non vult dispensare sine iusta, & vera causa, nec potest censeri velle peccare. Item dic si de causa allate sint, una vera, & altera falsa, & vera per se non sufficit sed dispensationem aequam & rationabilem, licet si sola causa impulsiva sit falsa, ex eod. cap. Causa autem finalis est ea, quae immediate perit ad rem petitam, & ob quam conceditur gratia, ita ut ea non existente, aut nullo modo, aut non nisi cum quibusdam conditionibus & limitationibus concessa fuisset. Causa vero impulsiva dicitur ea, propter quam dispensans facilius dispensat, ita tamen ut sine illa secundum rectam rationem & causae meritum dispensatus esset eodem modo.

Quest. VI. An valet dispensatio, si post petitionem causa cesset.

Resp. 1. Nulla est dispensatio, si seipsa causa finalis non subsistat tempore, quo conceditur Papa vel Penitentiarum, c. 9. de rescript. in 6. quia non volunt concedere dispensationem, nisi ob causam, quae tunc subsistat: aliqui essent iniqui dispensatores, & sine causa dispensarent. Item est, si causa non perisset eo tempore, quo Commisarius, nempe Episcopus, vel Cancellarius dispensat, quia cessante causa finali mandati cessat mandatum, & sit intentus gra fit, ex c. 30. de prob. in 6. At sic antequam Commisarius dispense, res est adhuc integra. Praeterea Commisarius non potest dispensare nisi sub hac conditione apponi solita, aut saltem subintelligita, si processu veritate nuntiatur: quae exigit ut causa finalis vere perisset tempore, quo datur dispensatio, & quo examinata precum veritate, executioni mandatur a Commisario: si aliqui delegatur potestas dispensandi sine causa, alicuius, quod illicitum est. Hinc si ob causam legitimam prolix ex consanguinitate susceperit dispensatio in impedimento, sed ante obtentam vel a commissario datam dispensationem prolix moriatur, non valet, nec potest executioni mandari.

Resp. 2. Si post dispensationem obtentam, examinatum, & datam a Commisario cesset causa finalis ante illius usum, v.g. proles moriatur ante contractum matrimonium, controversa est. Alii putant tunc etiam valere dispensationem super impedimento: quia in litteris dispensationis conceditur dispensatio sub hac sola conditione: jura posita; si processu veritate nuntiatur, cum nemo a Commisario examinatur petito dispensationis. Sanchez vero cum multis docet generatim tunc cessare dispensationem. Quia superior non vult eam valere in casu, quo cessat eius causa legitima: aliqui peccat, estque iniquus dispensator, concedendo facultatem agendi contra Legem non subsistente iusta causa. Unde in omni dispensatione subintelligitur hoc conditio: *modo causa permaneat tempore executionis*. Idque videtur certum dum dispensatio non est super impedimento, sed super obviante alicuius praecipit v.g. officii, jejuniis &c. Tunc enim stante illiusdem causa cessat, manet obligatio servandi praecipitum, quia non est mens superioris ab ea liberare sine causa subsistente tempore quo urget ipsa obligatio; cum hoc non possit licite velle: & quia Lege naturali, a qua nemo potest dispensari, pars tenetur se toti conformare, cessante causa exemptionis.

Item.



item si iuldo ufar subfublet cauffa, fed poftera ceter, & difpenfatio habeat effectum luccelfuum, fiquae virtualiter multiplex, tum hac quoque ceflat, ceffante eius cauffa, fic fi quis propter infirmitatem quae perpetua fore videbatur, a Lege jejuniu difpenfationem fine limitatione obtinuillet, fi poftea conualefcit, rursus tenetur jejunare. Quia cum obligatio jejunii fit fuccelfiva & multiplex, five cum tot sint obligationes jejunandi, quot funt dies Quae dragefime, non poffunt tolli, nifi per totidem difpenfationes: nam pro fingulis diebus opus eft difpenfatione virtualiter nova, ac proinde requiritur iufta cauffa, quae fingulis illis diebus fubfiftat. Nec debet praefumi effe mens fidelis difpenfatoris velle libera- re ab aliqua obligatione fine iufta cauffa fubfiftente tempore obligationis, cum licite non poffit.

Si vero difpenfatio fit fuper impedimento matri- monii, vel irregularitate feu inhabilitate, & jam executionis mandata fuerit, non ceflat difpenfatio ceffante cauffa: ut fi quis ob parentum inopiam difpen- fationem ad Ordines obtinuit, fed poft fufceptos Or- dines ceflat paupertas, non ideo ceflat difpenfatio fuper irregularitate, fed talis licite exercet Ordines: quia non redit impedimentum femel absolute fubla- tum per difpenfationem; & quia factum legitime retrahari non debet, licet cafus poftea eveniat, a quo non potuit incitari. Reg. 27. jur. in 6.

CAPUT VII.

De Abrogatione & Ceflatione Legis.

**N**Ota. Legis abrogatio, derogatio, & ceflatio in- ter fe differunt. Nam abrogatio eft totius Legis abolitio: Derogatio eft Legis adhuc videntis im- minutio fecundum aliquam fui partem, feu abolitio partis Legis. Derogatur Legi, cum pars detrahi- tur: abrogatur Lex, cum praefus tollitur, l. 1. no. 9. de verb. fignif. Ceflatio vero eft fimplex & quaefitio legis per fe ipfam.

**Quaef. I. An Lex poftit valide & licite abro- gari?**

**Refp. 1.** Princeps poftit valide, etiam fine iufta cauffa, abrogare Legem a fe, vel a fe praecedente, aut inferiore latam. Probat 2. pars. Quia Lex poftiva, ut fit, & ut conferretur, pendet a libera voluntate Legislatoris: nam Lex eft actus, & applicatio poteftatis praecipienda, & obligandi fubditos. Hac autem applicatio eft actus liber voluntatis Legislatoris. 2. Quia qui fuccedit Legisla- tori cum pari poteftate, poftit ad totum quod Legiflator poterat. 3. Quia ius & voluntas fuperioris praevalet iuri & voluntati inferioris.

**Refp. 2.** Inferiores non poffunt abrogare Leges fuperiorum fine eorum conceffione, ex Clement. de elec. Quia poteftas & voluntas inferioris non po- tefit praevaleat poteftati & voluntati fuperioris: alio- qui inferior efferit ipfo fupiore fupior.

**Refp. 3.** Legem fine iufta cauffa abrogans peccat. Nam bono communi nocet, & parit contemptum Legum, ac inconfantiam regimini. Non peccant tamen fubditi non fervando Legem fic abrogatam, quia eius obligatio fublata eft refpectu omnium, cum valide fit abrogata.

**Nota.** Lex abrogatur tripliciter. 1. Per fimplicem revocationem. 2. Per defuetudinem, vel contrariam

confuetudinem exprefse aut tacite a fupiore approba- tam, vel legitime praefcriptam. 3. Per aliam Legem, qua vel declaratur revocatio prioris, vel con- trariam priori Legi ftatuitur; nam fi Lex pofterior ftare nequeat cum priori, illam revocat, cum ei opponatur. Leges tamen fpeciales per pofteriores generales non abrogantur, fine exprefsa mentione, vel claufula faltem generali exprefse derogatoria: Quia, ut docent communiter Canonifae, Princeps cefcitur ignorare Legem fpecialem, cuius exprefsam mentionem non facit, vel cui non derogat exprefse. Unde cum voluntas non feratur in incognitum, non cenfetur velle illi derogare per Legem genera- lem carentem claufula derogatoria Legis fpecialis, ex a. 1. de confit. in 6.

**Quaef. II. Quando non Lex ceflat per fe ipfam?**

**Refp.** Ex communi fententia ceflat. 1. Quando elapfum eft tempus, ad quod lata eft. 2. Quando propter mutationem materiae, vel circumftantiarum, facta eft iniufta, aut inutilis bono communi: nam Lex omnis eft effentialiter honesta & utilis commu- nitati. 3. Quando ceflat refpectu communitatis tota & adequata ratio feu cauffa finalis propter quam lata eft. Nam Lex non obligat, nifi quando in- legiflator vult ut obliget; immo lex ipfa faltem ex parte eft ipfa Legislatoris ius fuum ad obligandum fubditos applicantis voluntas moraliter perfeverans; unde lex non perfeverat, nifi eadem voluntate mor- taliter perfeverante. At voluntas obligandi non perfe- verat moraliter, ceffante tota & adequata cauffa, propter quam Lex lata eft: nam ceffat volun- tas; ceffante motivo volendi, feu cauffa finali pro- pter quam volumus: actus enim volendi nec effe- nec perfeverare potefit, fublato eius obiecto forma- li, utempe motivo.

Si tamen ratio feu cauffa Legis ceffet folam refpectu aliquorum privatorum, Lex non ceflat, fed femper obligat etiam illos privatos. Ita Suarez, Azor, Layman, & alii communiter: quia Legisla- tor vult, ut omnes lege teneantur, quando illa lex utilis eft bono communi, & honeste fervari po- tefit. Nam legis obfervatio in tali cauffa confert ad illius vigorem ac robur, & ad bonum commune exigens membrorum conformitatem, aliquando datur fubditis occasio fepe eludendi leges; nam fibi quilibet facile fingeret finem Legis refpectu fui ceffare. Quare bonum commune exigit, ut tunc Lex obliget.

CAPUT VIII.

De Lege poenali, & irritante.

**N**Ota. Lex poenalis eft ea, quae poenam expref- se apponit transfrefforibus. Alia eft pure poe- nalis, & alia mixta.

**Quaef. I. An extant Leges poenales?**

**Refp. 1.** Ex communi fententia, extant Leges poe- nales mixtae, quae obligant in confcientia absolute fub culpa & poena. Nam Lex poenalis mixta eft ea, quae praecipit aliquid faciendum vel omittendum, & simul poenam transfrefforibus imponit; ideoque duo praepcepta continet, unum faciendi, vel omittendi aliquid, aliud fubvendi poenam impofitam, fi fecus fiat. At omne praepceptum legitimum obligat in con- fcientia. Ergo. Et vero impofitio obligationis ad

utrumque bono communi expedit; & fepe necelfa- ria eft: nam fepe una obligatio fine altera non effer- fatis efficax ad confequendum finem lege inter- tum; utroque autem finium valde urget obfervatio- nem legis.

Porro leges, in quibus apponitur poena cum ver- bis praecipienda vel prohibendi, funt poenales mix- tae, nifi Legislator, vel confuetudo declarat elfe pu- re poenales. Nam lex aliquid praecipiens vel ve- rans, non apponendo poenam, obligat absolute fub culpa. Ergo etiam fic obligat apponendo poenam; nam poena praepcepto appofita, non tollit eius ob- gationem, fed potius confirmat.

**Refp. 2.** Extant etiam leges pure poenales. Nam Lex pure poenalis eft ea, quae praecipitatum dif- junctive, ut vel fiat fit quod ftatuitur, vel certa poena fubeatur: unde unicum confert praepceptum, ftatute difcretivum, fcilicet faciendi, omittendi, vel aliquid, vel fubvendi poenam aliquam, fi illud fiat aut omittatur. At extant eiusmodi leges ali- quae, nam tales funt conftitutiones feu leges quarundam Religionum, ut de fua refertur S. Th. 2. 2. q. 186. art. 2. ad 2. Et vero quidam darentur tales leges cum fepe magis expedit faluti ac bono fpirituali fubditorum? Sepe enim per illas fubditi fufficenter impelluntur timore poenae ad actum confcriptum, & tollitur periculum peccandi, quod alias effer.

**Obfer. 1.** Duplex eft poena; una proprie dicta, quae eft malum feu incommodum aliquid naturae, vel voluntatis contrarium, ad vindicandam culpam aliquam infligitur. Et altera improprie dicta, quae eft onus quoddam vel incommodum impofitum, non propter culpam, fed propter aliam cauffam, puta ut illius metu impellamur ad aliquid faciendum, vel omittendum. De hac intelligi debet reg. 23. Jur. in 6. Sine culpa, nifi fubfiftit cauffa, non efi aliquis puniendus (Vide N. 238.)

1. Lex pure poenalis obligat quidem in confcientia & fub culpa, fed folam difjunctive: vel ad actum praefcriptum, vel ad poenam improprie dictam fubeundam; quia alterum tantum praecipitur. Hinc fubditi omittendo actum peccat, nifi parus fit ad poenam illam fubeundam; nam femper efi contra reftam rationem & legem divinarum, non obediendo fuperiori praecipienti, eo modo fcilicet & quantum praecipit.

2. Lex certam poenam apponens, cognofcitur effer pure poenalis, vel ex verbis Legislatoris, quibus declarat fe velle obligare difjunctive tantum ad actum aut ad poenam, vel ex ipfa forma Legis, ut in difjunctive praecipitur vel prohibetur aliquid, v. g. Nullus tales merces eatat, vel folvat 50. nummos: tunc enim datur optio ad alterutrum: vel fi Lex non feratur; per modum praepcepti aut prohibicionis: Qui venerit ad hunc, centum libras fol- vet: nifi poena fit graviffima, vel cenfura; aut ex circumftantiis, aut materia verofimiliter appareat contrarium. Item Lex pure poenalis cognofcitur ex communi fapientum interpretatione, vel ex con- fuetudine, quae eft optima Legum interpres.

**Quaef. II. An & quando Lex poenalis obligat ad fubeundam poenam aut omnem fententiam Judicis?**

**Nota.** Poena alia eft lata, qua ipfo facto, feu fola culpa admiffione infligitur per Legem; & altera fe- cunda, quae ftatuitur infligenda per Judicem. Item

duplex eft fententia Judicis, una condemnatoria, per quam rous a iudice condemnatur ad certam poenam; altera criminis declaratoria, per quam Ju- dex declarat aliquem incidiffe in crimen, propter quod poena ipfo facto contrahitur, & cum fubeun- dam effer. Hic non agitur de poena fententiae feren- dae; nam patet reum non obligari ad eam perfol- vendam, donec Judex eum condemnaverit. Lex enim ftatuit folam eam a Judice effer infligendam.

**Refp. 1.** Ex communi fententia; reus tenetur ante fententiam Judicis, etiam declaratoriam, fube- re poenam ipfo facto latam, five ille poenam fit poftive, quae nullam rei actionem requirit, ut funt cenfurae, irregularitates, privatio vocis pafiva & attiva, irritaciones contractuum, inhabilitas; five fit pri- vativa, quae irident actum veritum, & reum in- habilem reddunt, licet executioni mandari nequeant fei rei adione; five fit adive, fed moderatae, ut funt recitatio aliquae praefus, jejunium, mode- rata corporis caftigatio, multa pecuniaria, & li- miles. Constat 2. Ex communi Ecclefiae fentia & ufu. 2. Quia Legislator poftit per fuam Legem in- fufficere & exequi poenam ejuftmodi, quoties hic mo- des infligendi, & obligandi, ad illas necelfarius efi, aut valde expedit bono communi, fcilicet fimp- se expedit. Nam Legislator habet poteftatem ad ea omnia, quae expellunt bono communi. 3. Non mi- nor efi poteftas obligativa in Lege, quam in fen- tentia Judicis: cum Lex fit actus immediate pro- cedens a Principis poteftate; fententia vero fit a poteftate delegata Principis; & Legislator poftit per fuam Legem infligere & exequi poenam, quam pa- tefit per Judicem, qui ab eo totam fuam potefta- tem accipit, quando per talem modum exequendi poenam poena non reddatur nimis acerba & mora- liter impoffibilis. Ergo fit reus tenetur fube- re & exequi poenam per fententiam Judicis infligendam, tenetur etiam fube- re & exequi poenam per Legem in- fligendam, fi illa poena, ut ftatim & ante omnem fententiam a reo perfolvenda, non fit nimis acer- ba, & moraliter impoffibilis. Quod addo, quia lex humana debet effer tolerabilis, & accommodata imbecillitati ac conditioni humanae; aliquando effer occasio miltarum transfreffionum, & ideo magis obfecit quam prodeffer.

**Refp. 2.** Ex communi fententia reus non tenetur ante fententiam declaratoriam fube- re poenam ipfo facto latam, & executioni mandari nequit fine actione rei, fi illius executio fit admodum acerba & difficilis, ut conficatio omnium bonorum, pri- vatio beneficii iulle poffeffi &c. nifi addatur alia vox plus fignificans, v. g. ut nulla alia praemiffa mentione, & ante omnem declarationem, & promulgationem fententiae fit privatus beneficio &c. Quia 1. communis ufus tales Leges fit interpreta- tur: & aliunde vocem, ipfo facto, ipfo iure, in il- lis Legibus poftit fufficenter effectum habere: nam fignificant ad poenam ftatutam contrahendam non re- quirunt fententiam condemnatoriam, fed fufficere de- claratoriam, fcilicetque ut poena illa extradatur ad reo raturus utique ad diem commiffi criminis ita ut alienatio v. gr. bonorum a die commiffi criminis facta, refcindi queat. Cap. 16. de heret. in 7. cum ftatutum effer bono hereticorum effer ipfo pure con- fiftens, mox additur, non executio conuacionis fiat ab ullo Principe feculari, donec a Judice compe- ter.



tenere sententia super eodem crimine fuerit promulgata. (1)

Quaest. III. An ignorantia excuset a reatu poenae?

Resp. I. Omnis ignorantia, quae excusat a culpa, excusat etiam a reatu, seu debito poenae proprie dictae, ex c. 9. de cler. excom. Quia poena proprie dicta statuta est ob culpam, & hanc necessario supponit. Ergo quod tollit culpam, tollit meritum, ac reatum poenae.

(1) Quae ad nihilam, atque exactam intelligentiam Controversiae de legibus pure penalibus scitu necessaria mihi videntur, sequentibus lex capitulis comprehenduntur. Disquirere oportet. 1. Quid de humanarum legum obligatione generatim sentendum sit. 2. Quotuplex esse possit obligatio legum penalium. 3. Quotuplici sensu leges dicantur mere penales. 4. Num coherant verba statuta mere penalia. 5. Quae, & quot de istis opinioniones Doctorum circumferantur. 6. Quidam relate ad praxim deducendum sit ex universa doctrina praecedenti. Majori, quia licet, brevitate de singulis baud mora differamus.

Ad primum quod attinet, Novatores tum amentum post Lutherum Orbi persuadere conati sunt, leges humanas fere Ecclesiasticas, seu Civiles nullam hominibus imponere necessitatem parendi in foro conscientiae, cum illi leges dumtaxat Divinae praestare valeant. Per ipsam ipsorum doctrinam Auctor (cap. 2. q. 1.) praene jam consuevit. Nonnulli ex Catholicis obligationem legum humanarum sic admittunt, ut voluntate in eis ligare subditos homines, non ex eis facta, sed ex eis quaerunt in Dictionum, seu Naturali, seu positivum, proponunt, & explicant, adeoque eorumdem legum transgressionem censent malam moraliter considerari, quousque Divini mandati violationem deprehendant. Illius opinionationis parens creditur Jan. Gerson. (tract. de Vit. Spirit. lib. 4.) quoniam cum aliqui vindicare se fudeant. Universali, & vera Theologorum sententia est, leges humanas etiam quales posse obligare in conscientia, adeo quidem ut vis huiusmodi proxime oriatur ex legislativa potestate, quam a Deo receperunt humani Legislatores. Unde quod Angelicus scribit (1. 2. q. 96. n. 4.) lex humana non obligat, nisi in quantum derivatur a lege aeterna, sic exponere solent: non quasi accessit sit. Divini legibus praescribit, aut vetari quidquid humane proponunt faciendum, aut omittendum: sed quia leges humane pendunt a lege Dei aeterna, & quoad conformitatem materiam, & quoad auctoritatem legislatorum. Adii veteris Catholici duce Navarro Manual. cap. 23. n. 55.) quomvis adversus memoratos Doctores, praesertimque Casetanum propugnet gravem vim humanarum legum, quousque contra Legislatorem voluisse obligare sub mortali aeterna excusatione, leges humanas, potissimum Civiles, etiam praescribunt, non obligare transgressores ad culpam, poenamque aeternam, sed ad poenam temporalem dumtaxat, quando ex una parte Legislatorum in istis legibus solum poenam temporariam statuit, & ex altera non constat, vel dubium est, ipsos voluisse obligare transgressores etiam ad poenam aeternam, adeoque ad culpam mortalem. Unde inferunt cum eodem Navarro (n. 60. & seq.)

Hinc 1. Qui Legem aliquam non servavit ex ignorantia inculpabili, non tenetur in conscientia ad poenam subendam, quamvis Lex eam imponit ipso facto. Quod si condemnatur a Iudice, quia non potest probare suam inculpabilem ignorantiam, de qua certus est, potest poenam vitare, modo id sine publica restituta & scandalo fiat. 2. Ignorantia excusans a culpa, excusat etiam ab irregularitate ex delicto: quia haec est proprie poena, aut saltem eam ut

eos minime peccare, qui important in Regna vel Urbes, vel exportant ab eis prohibita auferri vel extrahi, non solum vestigia & portoria; quatenus plicantur in fluminibus veitis, aut montes vel prata prohibita depalcunt, aut cadunt ligna in silvis vetitis. Addunt tamen, transgressores ad culpam istidem obligari in casu, quod tales Leges fuerint antecesser jam conditae ab aliis Legislatoribus, qui ad mortale obligare voluerunt. Porro & haec posterior opinio nunc a plerisque cordatis Theologis rejicitur tamquam obfusa, & periculosa. Haec omnia in partem fundamentalis doctrinae debent esse utriusque explorata.

Ad secundum, ubi humana lex quidpiam proponit intentata poena a transgressore luenda, adeoque lex penalis vocatur (ex. ca. 3. Episcopus sub excommunicationis majoris censura verat Diocesani sui accessum ad Monasteria. Mortalium; aut Princeps sub poena carceris, vel confiscationis bonorum prohibet ei territoria eccliae annona) tunc duplex distinctus potest obligatio per talem legem induta. Unde est directa & proxima, quae respicit actum ab ipsa lege prohibentem, aut praescribentem: qualis est in exemplis allatis accessus ad Monasteria, asportatio annonae, altera quasi indirecta & remota, quae refertur ad poenam transgressoris legis praescriptam, puta excommunicationem, & confiscationem, quam accipere, & subire debet quisvis legem violatus.

Ad tertium, Leges concepti, & appellari possunt pure penales gemino in sensu iuxta duplicem obligationem mox explicatam. 1. Quatenus nullo modo in conscientia obligant transgressores ad culpam, sive quoad actum lege praescriptum aut vetitum, sive quoad poenam statutam in lege. 2. Quatenus in conscientia tantummodo non obligant ad actum, est obligant ad poenam acceptandam transgressore secuta. Itaque aut preste, aut late possunt intelligi pure penales.

Ad quartum, Plures seu in Ecclesiastica, seu in Civili Republica existere ordinationes, quae ex se ad nullam poenam obligant culpam, sed solum ad poenam aliquam, nullus rerum peritus ambigere potest. Status enim hoc sensum mere penales abundant Communitates quilibet Seculares tum Urbium, tum Oppidorum relate ad usum armorum, distractionem mercium, venationem, piscationem, & similia. Ingens quoque eorum numerus apud Religiosas Familias, praesertim SS. Bened. Dominic. Augustini vixilla praeserentes. Hinc Anglicis dispensant de Monasticis Regulis, aliquo modo ad custodiam rerum votorum ordinati, docet variam esse earum obligationem iuxta varietatem religionum (2. 2. q. 189. art. 9. ad 1.) subditque: in aliqua tamen Religionem, scilicet Ordinis Praedicatorum, transgressio ta-

ut causam supponit: secus de irregularitate ex defectu, quia non est proprie poena, nec supponit culpam, sed solum factum aliquod, quod non impedit ignorantia.

Resp. 2. Ignorantia excusans a culpa mortali, licet non excuset a veniali, excusat a poena gravi Legis. Quia gravis poena non imponitur per Legem humanam, nisi propter gravem culpam: nam Lex humana debet esse tolerabilis, & accommodata conditioni humanae, nec moderationem rationabilem &

aequitatem excedere debet. Quod si poena sit levis, & talis, quae cadere possit in veniam venientem, tunc ignorantia non excusans a culpam, non excusat ab illa.

Resp. 3. Ignorantia, quae non excusat a culpa gravi, non excusat a poena, nisi in Legge addatur verbum, quod dolum aut scientiam requirat. Quia cum tali ignorantia ponitur culpa propter quam poena statuitur.

Dicit, nisi in Legge &c. propter quaedam Leges, in

illis, vel omisso ex suo genere non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem, sed solum ad poenam taxatam fulviendam: quia per hunc modum ad ralis observanda obligantur: qui tamen possunt venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine per contemptum. Et mox (resp. ad 2.) dicitur quod non omnia, quae continentur in lege, traduntur per modum poenae: sed quaedam proponuntur per modum ordinationis cuiusdam, vel statuti obligantis ad certam poenam. Ex adverso gravioribus stringuntur manibus Franciscani, apud quos ingens copia legum partim moralium, partim mixtarum. In hunc usque diem inter DD. disceptatio solum est ad descripta statuta mere penalia, tum Ecclesiastica, tum Civilia, vere legis nomen, & rationem habent; vel potius appellationem sibi vindicant: conciliorum, regularum, ordinationum, directionum, quae hortantur & monstrant, quid fieri debeat, non tamen praecipunt, ut sic fiat.

Ad quintum, Circa penales leges triplex universis fieri potest opinandi modus. 1. Quidam, si admittunt preste penales, quatenus nec ad actum, nec ad poenam perse obligant in conscientia: quod tamen nequeunt nisi in, quibus placent male tuta systemata, in superiori primo haec nobis delineata. 2. Si approbet dumtaxat late penales, quae scilicet est non obligent in conscientia ad actum, obligant tamen ad poenam post transgressorem subendam: in quo sensu Auctor, Hennot, Coletus, Anacletus, & alii plurimi asserunt dari leges pure penales. 3. Si relecti pure penales sive utramque istam notionem, contentas nullam esse posse legem poenalem, quae non sit mixta, hoc est quae non obliget in conscientia sub aliquo actu, aut morali, aut veniali reatu ad actum simul, & ad poenam: quomodo sentiunt Sylvester, Sotus, Sylvius, Azorius, & alii istidem multi quorum sententia videtur conformior menti D. Th. Nam (1. 2. q. 90. art. 1.) ait: dicitur lex a ligando, quia obligat ad agendum, & (q. 96. art. 4.) leges postas humanitas non agnoscit, nisi iustas, vel iniustas, subditque absolute si quidem iuste sunt, habent vim obligandi in foro conscientiae, & (q. ead. art. 5.) lex de sui ratione dicitur: prima, quod est regula humanarum actuum, secundo, quod habet vim coactivam. Priori modo subduntur legi, sicut regularum regule, omnes qui subduntur potestati legislatoris: posteriori modo boni non sunt sub lege, sed solum mali. Quae omnia iuncta, aptoque ratiocinio disposita, satis evincunt, non posse dari humanam legem veri nominis, quae in conscientia non obliget aliquo modo ad proximam directamque legis materiam, scilicet ad actum quempiam, vel faciendum, vel omittendum. Exinde concludunt istem DD. iuxta textum

superiorum Angelici (2. 2. q. 186. art. 9.) quod si contingat, ut Legislator declaret, se non velle per suam constitutionem obligare ad culpam, sed tantum ad poenam: tunc constitutio eiusmodi non sit proprie lex, utpote non habens vim praecipienti, quod in communi legis definitione includitur; est vultuari sermone dicitur lex pure penalis: quia nempe per modum legis poenam statuit. Nec, inquit, vis ligandi essentialis culibet vera ac iuste legi comprehendenti omnes subditos seu bonos seu malos, sufficienter salvatur per hoc, quod illa statuta mere penalia obligent ad subendam poenam sub reatu culpe coram Deo incurrendae. Quippe primario, & per se ligantem leges est ad agendum. & ea obligatio ad fulviendam poenam est aliquod consequens accidentario ad ipsam constitutionem, cum exstat ob solum transgressorem profectum ex libera voluntate malorum subditorum. Porro ex serie istius aversarum opinionum hactenus descriptarum quaevis facile detegit duo haec, primam, plurimos Theologos pro vere legibus pure penalibus habendos, quomodo veris, illis careere omnino potius ob obligandi in conscientia, quia ipsorum iudicio fallere obligant ad poenam: secundam, multos alios Theologos admittentes statuta mere penalia non esse tunc certis advertere legum pure penalem, quia nomen legis non nisi constitutionibus moralibus, aut mixtis accommodant.

Ad sextum, Quod spectat ad praxim, non est, cur quis animadvertem insipientem extare copiam penalem Statutorum, simulque tantam circa illa virgere apud Doctores varietatem opinionum, arbitror se frui posse liberiore aera in moralis, civilis, ve vita negotiis. Enimvero praeterquam quod omnia scholastica lite de vocabulis legum, & ordinationum, seu directionum, Auctores plerique sane doctrina nunc conveniunt in tuenda aliqua vi obligativa in foro conscientiae eorumdem Statutorum, seu quoad actum simul & poenam, seu quoad poenam solum: ac praeterea in maxima Statutorum multitudine non adeo facile, ac certo vel a Doctis episcopi dignosci, & definiti possit, quomodo sint verba pure penalia, quoniam mixta variis ob causis valde pronis est lapsus, etiam dum voluntur vere constitutiones, quae ex se, hoc est facta obligatione affectus moralis praescribit vel naturalis, vel Divini, vel humani, non obligant ad culpam, sed solum poenam. Hinc inter ceteros legum, seu constitutionum mere penalem advertere P. Anacletus haec tandem scribit (in Jur. Can. lib. 1. Decr. tit. 2. de Cens. l. 9. n. 101. & 102.) Quomvis in transgressione legis mere penalis nulla intervegat culpa theologica, seu peccatum coram Deo, nihilominus intervenit culpa legalis seu politica, quae im-